

O komunistech — bez delikátnosti

Jak je známo, déle než půldruhého desetiletí vedli komunisté proti demokratům zuřivý boj, který zůstal ideovým jen proto, že neměli dosti sil, aby jej proměnili v boj skutečný, se všemi druhy zbraní a s vyhlazením odpůrců na konec. Ostatně i tak se nám dost navyhrožovali zkázou morální i, protože byli důkladní, fysickou. Tento boj je nyní skončen. Komunisté si přejí, aby se nevyhlašovalo, kdo v něm vyhrál, aby se přes to spustila opona a aby se hezky začlo od nového začátku, jako by žádné minulosti nebylo.

Ale jednak sotva který vítěz je tak velkomyslný, jednak není ku prospěchu lidstva, aby se pomlčelo o tom, když o dlouho se roztahujících bludech se konečně prokáže, že to byly bludy. Ačkoliv tedy komunisté patrně se zase budou ptát, komu tím sloužíme (zachovávají si ze všeho, čím kdysi byli, už jen schopnost snadného podezřívání), my budeme stále uvádět na paměť výsledek onoho ideového boje: snad ještě nikdy nikdy tak jasně nevyhrál, jako demokraté, a nikdo tak jasně a tak velice neprohrál, jako komunisté v onom zápole. Dostatečný důkaz je v tom, že přijali na konec ideologii svých odpůrců a že, podniknuvše chvatné změny na svých kostymech, vystupují nyní sami jako demokrati. Není to věru malá událost v hnutí, jestliže nic z toho, co v něm bylo pravdou před třemi lety, není v něm pravdou dnes, jestliže jeho přívrženci jsou stíháni všemi politickými tresty za pravý opak toho, zač byli trestáni ještě nedávno, a jestliže devět desetin starých vůdců bylo za hrozných nadávek odstraněno, při čemž ti, kterým se jen nadává, mohou se považovat za miláčky bohů. Nejsme ani tak delikátní, ani tak málo temperamentní, abychom mlčeli o přeměně tak hluboké.

Ze staré komunistické ideologie nezbyl kámen na kameni. Všechny slavné kongresy komunistické internacionály zasedaly nadarmo, neboť Stalin předhodil jejich pečlivě vypracovaná usnesení ruským dětem, aby si s nimi hrály. Komunisté dnes dělají všechno to, zač sociálním demokratům po tolik let nadávali. Všechna jejich proroctví byla falešná. Nejfašestnější ze všech proroctví bylo pak to, že stačí v Evropě vyvolati boj, občanskou válku, aby všude zvířel komunismus. Kde k nějakým bojům skutečně došlo, zvítězil, jak víme, fašismus. Příliš velká to chyba v usuzování, aby se tomu, kdo se jí dopustil, mohlo ještě v něčem důvěřovat, když se zase pustí do nějakých odhadů situace: má mlhu před očima. Ještě před třemi lety soudili komunisté, že proti té hrozbě, která vychází z hitlerovského Německa, není třeba se připraviti vlastním zbrojením. Věřili v jakémsi stupeni, že německé dělnictvo samo se vypořádá s Hitlerem. Pravda, od té doby chvatně opustili tento doborozmyslný omyl. Ale jaké prospěšné rady dovedou dát lidé, kteří se dovedli tak velice mýlit? Zajisté nehodí se k tomu, aby vedli, nýbrž jen k tomu, aby byli vedeni.

I když jejich omyly v poměru k demokracii rovněž jsou již odvolány, byly to omyly tak nehorázné, že znectily své původce na dlouho. Historie jim nikdy neodpustí, že se dovedli spojit i s nacisty v Německu a spolu s nimi ubíjet poslední zbytky německé demokracie, že spolu s hitlerovci organizovali stávky proti posledním německým demokratickým vládám, že spolu s nimi jim vyslovovali nedůvěru a nutili je k odstoupení, ačkoliv si na prstech mohli vypočítat, že pak už nezbyvá nic jiného než diktatura. Slyšíme-li, jak komunisté dnes volají kdekoho, aby spěchal demokracii hájit, ptáme se, jaká podivná vada v myšlení může způsobit, že někdo nejdříve vši mocí snaží se, aby něco ubil, a teprve když se mu to podaří, snaží se zase vši mocí, aby to vzkřísil.

Náhodou tato vada v myšlení je dostatečně známá. Zakládá se na téměř idiotské víře v mechanickou dialektiku dějin, na přesvědčení, že dějiny jsou kyvadlo, které se pohybuje sem tam, a vychýlí-li se jednou napravo, vychýlí se potom zase nalevo. Proč se tak děje? Nu proto, že v dějinách žádné jiné zákony než zákony kyvadla neplatí. Proto němečtí komunisté pomáhali Hitlerovi porážet německou demokracii, a byli i s vládnoucími směry v internacionále tak neuvěřitelně tupí, že na začátku Hitlerovo vítězství skoro pokládali za svůj prospěch, doufajíce, že německý lid brzo nasytí se diktatury jeho a začne toužit po diktatuře jejich. Tato nicotná kyvadlová teorie způsobila, že němečtí komunisté se souhlasem internacionály nejdříve vystupovali jako aktivní spojenci Hitlerovi proti demokracii. Není patrně nesmyslu v myšlení a v činech, do něhož by nebyl schopen upadnout otrok mechanického schématu.

Zmínili jsme se tu o diktatuře. Ku podivu, i tento dříve základní článek komunistické víry stal se nyní krajně nejasným. „Komunistická strana je nejužší společností lidí, kteří bojují za diktaturu proletariátu prostředky občanské války,“ definovala kdysi komunistická internacionála, a to byl vskutku komunismus, jak jej znal celý svět skoro po dvacet let. Nuže, toto dogma nebylo ještě výslovně odvoláno, ale komunisté mají už za zlé každému, kdo je na ně upamatuje. Byli by nejraději, kdyby se dogma bez velké pozornosti rozplynulo ve vzduchu. Místo odpovědi, jak dnes o občanské válce a diktatuře smýšlejí, dostane se nám jen jakéhosi koktání, které prozrazuje, že nižší neodváží se říci nic určitého, dokud vyšší nerozhodnou. Z našich komunistů není dnes možno dostat ani přiznání, že chtěli dělat revoluci: polykají všechna tato sousta vlastní minulosti tak horlivě, že se mohou zadusit. Orgány komunistické internacionály vytýkají již trockistům, že oni nepřestávají vystupovat pro diktaturu proletariátu a že tím poškozují dělnickou věc. Sotva které jiné hnutí se musí tak zapírat, sotva v kterém jiném došlo k odvolání tak generálnímu. Jisto jest, že leninismus nebyl nic jiného než nauka o dobytí moci, a kdo nechce dobývat moc, není už leninistou, i když všechny ostatní zavře.

Může se tedy nyní ovšem říci a vskutku se tak říká: jestliže toto vše jest pravda, jestliže komunisté opravdu tak hluboce se proměnili, proč s nimi neuzavřít úzké společenství na obranu demokracie, proč se od nich vědomě odlišovat, proč nepřestat je podezírat?

Obsahem naší odpovědi bude asi tolik, že se neuzavírá spolek s bacilem za účelem vyléčení choroby. A komunisté — toť bacil všeho toho, co je v dnešní Evropě špatného a hrozného. Komunisté, díváme-li se dobře, stojí u kořene všech současných zel. Oni naučili svět aspoň třem čtvrtinám oněch podlostí, které nás nyní děsí. Oni to byli, kdo poválečný svět vrhli na cestu násilí a brutality. Jejich kati vyučovali kati jiných směrů. Oni naučili člověka dvacátého století za nic se nestydět v boji proti politickým odpůrcům. Oni vynášeli onu hroznou větu, která ještě dlouho se bude objevovat v horečných snech světa: Když se kácí les, lítají třísky. Oni vrhli do světa, jenž se začal vyvíjet k demokracii, jinou myšlenku než demokracii: diktaturu. Oni zkazili veřejnou morálku člověka dvacátého století tak, že člověk století devatenáctého stojí před námi jako ideál. Jejich psychologie je hlavní součástí mizerné psychologie současného světa. Oni, zkrátka, zavařili polévku. Na tom nic nemění ani ten fakt, že nakonec shledali polévku příliš horkou pro sebe a srdečně si přejí, aby trochu vystydlá.

Poněvadž oni tedy podle našeho přesvědčení jsou původní bacil všech nynějších zápalů a zánětů, nebudeme se, chceme-li choroby ony léčiti, s nimi koalovat a ztotožňovat, nýbrž budeme se od nich i dále pečlivě odlišovat, přesvědčení, že zcela jiné psychologie než jejich jest třeba, aby chaos, jež vidíme před sebou, byl překonán. Nevěříme, že lidé, vychovaní v komunismu, byli by dobrými pomocníky.

Komunisté, jakmile se objevili, začali hnát lidstvo do školy velké nenávisti, kterou jsme mnohokrát nazvali troglodytskou, vidouce její vynikající ukázky, a před kterou padaly všechny zábrany starého kulturního evropského člověka. Nezapomeneme na brutalitu, již vyučovali, a kdybychom i sami byli ochotni zapomenouti, nemůžeme to žádati po jiných. Komunisté vypustili tygra z klece, oživili usínající již hanebné instinkty evropského člověka a pěstovali je tak dlouho, až přišli fašisté a začali mít hlavní prospěch z této bídné renesance. Komunisté první způsobili, že, myslíce na politiku, máme v nozdách pach hrbitova a před duševním svým zrakem představu lebky a holých hnátů. Fašismus později tyto dojmy jen prohloubil.

Bylo napsáno o nacismu, že ten, kdo myslí, že tento směr couvne před vraždami, neporozuměl jeho podstatě. Totéž v celé poválečné evropské historii bylo kdykoliv možno napsati i o komunismu. I sovětské procesy z posledních dvou let ukazují, že vřed dosud se podbírá: nic se tam ještě neoslabilo z neucty k lidskému životu, nic z přesvědčení, že proti oposici je vše dovoleno. Ale ani rozhořčení dnešních odpadlíků od Stalina v této věci není posvátné, nýbrž vy počítavé a sobecké: unuděně schvalovali vraždění, dokud se ho užívalo proti jejich odpůrcům; křičí teprve, když je samotné někdo už chytá za límec; jejich morálka dostala teprve tehdy živý podnět, když na popraviště byli taženi i jejich kamarádi. Zda si Zinověv a Kameněv řekli v poslední chvíli svého života, že zacházejí na dračí setbu, kterou pomáhali vypěstovat?

Nic by nám nepomohlo, kdybychom o tom chtěli mlčet, neboť je dosti faktů, které by křičely a které křičí i tehdy, když Liga pro lidská práva, dříve tak pohotová k protestům do všech čtyř stran světových, nyní mlčí. Což, pánové, opravdu necítíte, jak podlamujete ona lidská práva, jež střežiti jste si obrali za úkol, jestliže mluvíte jednou a mlčíte po druhé a v každém vzbuzujete podezření, že i z obrany lidských práv jste učinili bojovný prostředek ve službách jedné strany?

Ignazio Silone, italský komunista, rozešel se s komunismem po těchto procesech, které ani ponížené mlčení třeba všech levých evropských intelektuálů nebylo by schopno učiniti něčím jiným, než jsou, a napsal cosi, več také my z celé duše věříme: „To, čeho především potřebujeme, jest jiný způsob, jak se dívat na život a na lidi. Bez tohoto „jiného způsobu, jak se dívat na život a na lidi“, stali bychom se, milí přátelé, sami fašisty — totiž rudými fašisty.“ To jest právě to, co sami cítíme: základní brutalita, pohrdání lidmi a ochotné plýtvání lidskými životy spojují fašismus a komunismus více, než je ostatní věci oddělují. Oba tyto směry napínají každý své větve jinam, ale rostou ze stejné půdy: z popření toho, co kdysi bylo evropskou kulturou. Toto společné popření staré evropské kultury a jejích nejlepších tendencí jest na konec důležitější fakt, než vše, čím se fašismus a komunismus od sebe liší. V otázce surovosti je fašismus jen děckem komunismu, a je těžko spojit se s příčinou k boji proti následku. Komunista a fašista mají různé ideologie, ale mají stejné nervy. Fašismus v Evropě je reakcí na komunismus, a komunismus zase začíná být reakcí na fašismus: tak do nekonečna vytvářejí a posilují jeden druhého; a mezi nimi se potácí ubohý lidský materiál, s nímž oba jsou odhodláni zacházeti co nejhůře. Spojit se s jedním z nich — to není žádný spolehlivý způsob. Je nám třeba právě onoho „jiného způsobu, jak se dívat na život a na lidi,“ a na tom založiti evropskou budoucnost.

Mezi komunismem a fašismem není rozdíl „jiného způsobu“. Pro oba jedinec jest nic, stát vše, a jakoukoliv obět pro stát je třeba vynutiti, i kdyby se podobala obětem, jež vyžadoval Attila. Lidé jsou oběma těmito směrům jen ubohý materiál, ve kterém je dovoleno jakkoliv se rýti. Vychovávají proti sobě dva roje mravenců — červených a hnědých. Dělaží z člověka nic, aby byl povolnou hlinou v jejich ruce.

Lipský proces o zapálení říšského sněmu a moskevské procesy proti oposici; Gestapo a GPU; německé zákony proti židům a ruské zákony proti příslušníkům bývalé buržoasie; nacistické vyhubení oposice a sovětské „vystěhování kulaků k severnímu kruhu: věru tu není „jiného způsobu“. Snad byl komunismus ještě o poznání krutější. V boji o lepší budoucnost nemůžeme se vnitřně spojit s žádným z nich, neboť oni oba jsou právě choroba.

Je to choroba rozjítřené vůle k moci. Fašismus i komunismus jsou poválečné zjevy, vzniklé z poznání, že napražený revolver má v sobě jakousi neodolatelnost. To jest jediná idea, s níž mnoho lidí se po válce chtivě vrhlo do politiky. Fašismus i komunismus věří v násilí a kašlou na ostatní. Jsou to specialisté v dobývání moci. Spása světa závisí na tom, aby se moci přestalo dobývati tímto způsobem. Tato ideologie, v rudém nebo hnědém zabarvení, už dosti dlouho

vládne, aby chom se mohli ptáti, koho učinila šťastnějším. Ty, kteří chvíli byli u moci.

Náprava, skutečná náprava přijde teprve zase od ožití sebevědomého evropského člověka, jehož osobnost a samostatnost budou dosti silny, aby nepodléhal davovým nákazám. Mnoho poštelců se po válce dlouho posmívalo individualismu, neboť taková byla móda. Zde máte ukázky světa bez individualismu, ukázky výkonů davů, kteří podlehnou každé agitaci. Kdo sám v sobě nic není, jak by dovedl nalézt v sobě odolnost proti tyranům a proti chytrákům? Pozorujte tyto tábory lidských mravenců, kteří v hromadnosti ztrácejí pocit odpovědnosti a proto ve svém zuření leckdy ztrácejí i lidskou podobu, jsme v pokušení volati: ať žije individualismus! Neboť individualismus a rozumovost nikdy neklesly tak hluboko, jako tato hromadnost a tato instinktivnost. Nikdy nevystavily svět nebezpečím tak nesmírným.

Musí se zase navázat na vývoj, který válka přeřvala, na starý evropský vývoj. Buď se podaří vyvolat novou ideologii, což znamená starou klasickou ideologii evropskou, nebo se svět stane kořistí dvou násilí, kterým poslední válka ukázala sílu zbraní a které se z toho nového pohledu na nové možnosti působení v lidstvu nemohou vzpamatovat. Mnoho lidí se nám podívovalo, že tak neústupně trváme na činnosti kritického rozumu, a nabízelo nám, abychom si to vyměnili za tu nebo onu mystiku. Dnešní stav Evropy ukazuje, kam se dojde bez činnosti kritického a pořádkového rozumu. Je nezbytno obnovit staré evropské ctnosti, která moderní davová hnutí pokusila se zavalit pohrdáním. Z této krise může vyvést lidstvo jen obnovení víry humanitní, probuzení úcty k lidskému životu. Poněvadž komunisté této víry ještě nemají, nejsou dobrými a spolehlivými společníky na cestě z chaosu.

Sovětské Rusko zajisté jest na cestě k lepšímu, a dnešní evropská mírová fronta ovšem by nechtěla ztratit jeho pomoc. Ale vnitřně jest to zatím ještě země zachvácená morem, který je stejně velký, ať žaloby proti nemilosrdně odstraňované opozici lžou nebo říkají pravdu. Zatím ještě evropské demokracie mohou uzavřít spolek s ruskou armádou, ne však vnitřní spolek s ruskou ideologií a psychologií. Evropská demokracie nemůže býti tak vděčna Stalinovi, aby sama zapomínala něčím býti. Věříme, že cesta k lepšímu bude v tom, že Rusko se obrátí k ideám evropské demokracie. Je-li tomu tak, nesmí se evropská demokracie dopustit té chyby, aby své ideje zatažovala nebo oslabovala nebo aby se je obávala důrazně vyslovit před tváří svého vojenského spojence, který jich dosud nesdílí. Idea neztvrdí, jestliže se se o ní mlčí.

F. Peroutka.

poznámky

Strana, která se neutvořila

V seznamu našich politických stran přibyla najednou před posledními volbami strana nová — národní sjednocení. Sešla se v ní narychlilo tři složky: strana národně demokratická, liga proti vázaným kandidátním listinám (skupina Stříbrného) a tak zt. národní fronta (skupinka Marešova). Ve skutečnosti nevznikla nová politická strana, nýbrž jen volební kartel, který si říkal strana. Tato „strana“ na příklad nikdy neměla ustavující sjezd; nemohl se prostě sejít, tak byly poměry mezi jmeno-

vanými složkami neurovnané. Žádná strana se na veřejnosti neukazuje ráda se zřejícími ranami — a sjezd národního sjednocení by je byl nepochybně ukázal. Složky nové strany zkrátka nikdy nesplynuly — z příčin politických i psychologických. Pokud jde o poslední: periferní živel ligy se octl tváří v tvář národně demokratickým patricijům (mezi těmito dvěma skupinami byly spory největší, národní fronta stála vždycky stranou a mnoho neznamenal) a měl s nimi žít a pracovat ve společných organisacích. Nikdy se to nepodařilo. Národním demokratům se ligistický živel vždycky zdál trochu shocking a ligistům zase byli národní demokraté přílišnými buržoy.

Proč se před volbami tolik na onu dohodu tři skupin spěchalo a proč se dělala tak překotně? Důvodů bylo několik. Především tu byla nesmírná touha upadající strany národně demokratické, vyhoupnout se ještě jednou do politického sedla. Světem šly fašisující nálady a u nás doma byly fašisující skupiny. Národní demokracie doufala, že, svezle-li se s těmito náladami a skupinami, pojede snadno k volebnímu vítězství, v němž vezme útokem většinu posic koaličních stran. Jak známo, vezla se k volební porážce, svou fašisující agitací srazila všechny koaliční strany dohromady a proti sobě a byla ovšem rozdracena. Tento volební neúspěch je také základní příčinou zkázy „národního sjednocení“. Druhá závažná příčina překotného spojování byly obavy z registrace politických stran, s níž se před volbami počítalo.

Strategové nové strany mysli, že národní sjednocení dojde ve volbách 40 mandátů. Protože však jistota je jistota (a ani to jistota nebyla, jak se potom ukázalo), vycházelo se v předvolební dohodě o rozdělení mandátů od číslíce 20, která se nepochybně považovala za minimální. Z té dvacítky měli dostat národní demokraté 13 mandátů, liga 5 a fronta 2. Počítalo se s tím, že z mandátů, které strana dostane přes onu minimální dvacítku, se přilepší lize. Považovalo se v předvolebním optimismu celkem za zbytečné přemýšlet o tom, co bude, dostane-li strana méně mandátů než dvacet.

Volby dopadly špatně, mandátů bylo jen sedmáct. Na tuto číslici se nehodil smluvený klíč, a proto hned vypukly spory. Stříbrný, který před volbami neprozřetelně prohlásil, že odejde z politického života, bude-li strana poražena, byl nucen svého mandátu se vzdát, a vzdal se ho, znechucen spory i porážkou, také dr. Hodáč. Nakonec se to jakž takž rozřešilo tak, že národní demokracie dostala nebo si vzala svých starých třináct mandátů, liga své tři a jeden dostal dr. Fencik, protože měl v rukou předvolební záruku. Liga se cítila zkrácena a od té doby se táhne zápas mezi ní a národním demokratickým, anebo, vyjádříme-li to jmény, mezi Stříbrným a Hodáčem.

Byl to v podstatě zápas o to, kdo bude mít ve straně vrch. Liga se v národním sjednocení považovala za živel lidový a tvrdila, že národním demokratům přivedla voliče. Proto se domáhala většího podílu v zastupitelských sborech strany. Její teorie byla, že poměr národních demokratů a ligistů v zastupitelských sborech se má řídit podle voličské síly obou skupin. Jenže tento poměr bylo velice těžko číselně vyjádřit, protože mnoho ligistů nebylo organisováno. Celou svou povahou byla liga živel nejistý a nestálý. Mezi jejími stoupenci bylo mnoho mladých lidí, kteří měli mnoho smyslu pro demonstrace, ale málo smyslu pro organisovanou politickou práci. Proto měla národní demokracie jako stará a vybudovaná strana v organisacích přirozenou převahu a chtějíc si ovšem tuto převahu zachovat, stála na stanovisku, že poměr obou složek v zastupitelských sborech se má řídit počtem organisovaného členstva.

Toto dvojí stanovisko se nepodařilo smířit. Liga se také pokoušela přenést boj na půdu, kterou považovala za příznivou pro sebe. Nejprve — vedena patrně domněním, že ona představuje ve straně živel sociální — pokoušela se o „národní sdružení“, což jsou národně demokratické odborové organisace. To se nepovedlo. Potom usilovala o „mladé národní sjednocení“ čili organisace mládeže. Tady byly její naděje oprávněnější, neboť lze sotva pochybovat o tom, že liga za sebou vedla větší množství poplašených mladých lidí než národní demokracie. Je ještě v dobré paměti, kolik místa věnoval Stříbrného tisk mladým a kolik času ligističtí činitelé vymýšlení zvucných a radikálních hesel pro mladá. Čile si tu vedl zvláště bývalý redaktor časopisu „Šejdrem“ Kut, dědic poslaneckého mandátu Jiřího Stříbrného, pro něhož vymyslel ligistický tisk, aby zvýšil jeho autoritu v očích mládeže, název „poslanec mladých“. Ani u mládeže se to lize nepovedlo. Také mladí národní demokraté mobilisovali své síly a podařilo se jim celkem udržet organisací aparát v rukou.

Byli v národním sjednocení lidé (zvláště mladší členové skupiny Hodáčovy), kteří byli pro to, aby se přes volební porážku pracovalo politicky a organisacně dál: aby se strana

formálně ustavila na sjezdu, aby si objasnila svůj program, aby vymezila své stanovisko k vládě a k eventuální účasti v ní. Byly i snahy o revisi poměru k hlavě státu. To všecko ovšem naráželo na odpor ligy, která se pro své organizační slabiny sjezdu bála a již nějaké programové úvahy jsou bytostně cizí. Byla proti sjezdu, a v tom ji podporoval i dr. Kramář, který byl pro odklady, doufaje, že se uzdraví a že bude potom sjezd ještě sám řídit. (Značnou roli také hrál Kramářovo nepřátelství k dru Hodáčovi a potom i k poslanci Ježkovi za to, že se k Hodáčovi připojil.)

Když nebylo možno dosáhnout sjezdu, usilovala jmenovaná skupina aspoň o to, aby se ustavily nižší organizace — zastupitelstva zemská a krajská. Ani to nebylo možno dříve, než se vyjasnily osobní poměry. Ve straně totiž nebyly jen nesnáze mezi národní demokracií a ligou, nýbrž také v národní demokracii samé. Tam byly dvě skupiny: jedna, kterou možno přibližně nazvat Hodáčovou, a druhá, kterou lze označit jako skupinu sekretariátu (poslanec Ježek a generální tajemník dr. Horák). Vedle nich pak byla třetí, ligistická skupina Stříbrného. Tyto tři skupiny se navzájem šachovaly. Bylo jasno, že žádná z nich sama nemůže nic podniknout, a proto byla u kořene všeho otázka, kdo se s kým spojí. Dopadlo to tak, že se spojili Ježek a Hodáč (k malé radosti Kramářově). Jakmile se tyto dvě skupiny dohodly, bylo možno pomýšlet na ustavení určitých vyšších organizací strany a také na rozhodující zápas o moc. Liga byla ovšem po tomto strategickém obratu ještě zřejměji v nevýhodě než předtím.

Vyjednávalo se pak s ligou, jaký podíl má dostat v zastupitelstvech. Letos z jara se na příklad organizoval pražský kraj a bylo smlouveno, že v jeho zastupitelstvu dostane liga jednu pětinu. Nebyla s tím spokojena a tvrdí, že ve známé ustavující schůzi na Slovanském ostrově národní demokraté nedodrželi úmluvu. Na této schůzi se spory také nejjasněji projevíly navenek. Když se mělo rozhodnout o složení výboru, povolali pobouření ligisté z Urbanovy kavárny Jiřího Stříbrného a demonstrativně s ním odešli ze schůze. (Pověst tvrdí, že se Stříbrný po tomto exodu zase vrátil do kavárny, aby dokončil rozehranou partii.) To byl vlastně veřejný signál k rozchodu. Brzy potom vydali ligisté prohlášení v „Nedělním listě“, že utvoří tak zvané lidové hnutí v národním sjednocení, že budou samostatně kandidovat v pražských obecních volbách, ale že jinak zůstanou ve straně.

Smysl tohoto prohlášení byl tento: ligisté tímto gestem chtěli naznačit, že ponechávají lidu, aby rozsoudil jejich spor s národními demokraty o zastoupení v organizacích. Podle toho, kolik která složka dostane v obecních volbách hlasů, se prý potom organizace ustaví a všecko bude zase dobré. Po volebním zápase se zase soupeři sejdou ve společné straně k společné práci.

Není divu, že národní demokraté nechtěli rozumět této zajímavé taktice. Zastupitelstvo pražského kraje se zkrátka usneslo, že to je akce proti jednotě strany a že stoupenci lidového hnutí budou vyškrtnuti z členských seznamů svých organizací. Podobné usnesení učinily i některé kraje jiné a po smrti dra Kramáře také předsednictvo strany.

Roztržka jest již úplná. Strana, která se vlastně nikdy neutvořila, se rozchází. Odtrhuje se liga od národní demokracie. Vyměnily se některé role, to jest z některých národních demokratů se stali ligisté a naopak, ale v celku se rozchází to, co se před volbami sešlo, přibližně v původní síle. Dost jasné nejsou ještě změny, které nastaly ve správní radě „Národních listů“. Nebyli tam totiž znovu zvoleni politicky exponovaní lidé. Nepochybně tu zasáhl třetí činitel, Živnostenská banka, tato vládkyně nad akciovým kapitálem podniku. Zatím však není dost patrné, jaké cíle banka těmito změnami sleduje. Nejrozšířenější domněnka je ta, že chce list trochu odpolitizovat, aby mohl lépe sloužit jejím zájmům. Z. S.

Střídmost v oslavách

Jestliže přešla léta údobí schůzí, valných hromad řádných i slavnostních, oslavovaných výročí a ostatních projevů oslavovaných i požadavkových vyvrcholilo nejpozději v dubnu a v květnu leda už doznávalo, přenesly letos zejména dva jubilejní politické sjezdy vrchol schůzového údobí až do sklonku května. A následek na sebe nedal čekat. Nastalo nápadné ochabnutí zájmu o veřejné projevy. Takřka příkré to bylo vidět na oslavě dvacátého výročí spisovatelského manifestu. Na pozvánce ke slavnostní schůzi bylo uvedeno 39 (třicetdevět) pořadatelů

organizací. Některé z nich se pyšní tisícovými a desetitisícovými výkazy členskými. Ale všichni účastníci slavnostní schůze — schůze dojísta nemalého významu národního — by byli stěží zaplnili, sedíce vedle sebe, přední polovinu sedadel Smetanovy síně.

Má po všedních dnech své neděle a svátky jednotlivce, má je a musí je mít i útvary kolektivní — od drobných spolků až ke státu. V nich se oživuje a utvrzuje život pospolitý, aby nezevšednil a neulpěl v pouhém denním praktikářství. Má-li však svátku zůstatí pel jeho svátečnosti, nesmí se stírati příliš častým užíváním. Je kdesi přirozená hranice psychologické únosnosti pro veřejné slavnosti. A je jí třeba dbáti, nemají-li z jejich nadbytku se státi jen pravidelné nedělní schůzky stále garnitury veřejných a spolkových činovníků, nechceme-li snížit i význam veřejných projevů na nepřekonatelnou nudu profesionálního poškození. Ta mez psychologické únosnosti se dá sotva odvodit úvahou ryze teoretickou. Ale letošek pro ni dává aspoň praktický základ.

Není snad tato poznámka zbytečná, vzpomeneme-li si, že nás napřesrok čeká opět vlna slavností. Těžištěm jejich bude nepochybně dvacetiletí republiky a sokolský slet. Budou to veliké a znamenité příležitosti, abychom dali vyžití svým pospolitým pocitům. Stojí za to, aby jejich rozpoutání bylo silným podnětem k jejich novému růstu. A tu je třeba pamatovati už dnes na jistou střídmost jak v počtu slavností, tak v účelném stupňování jejich účinu. ld.

Výstřelky nebo soustava?

Guernica, Almeria — abychom zůstali jen u dvou jmen. Obě přejdou do paměti světa jako příklady nelitostné krutosti. Za obě se přičítá odpovědnost vojákům našeho severního souseda. Za Almerii je odpovědnost zřejmá, za Guernicu silně podobná pravdě. V Guernice provedla děsivý masakr nejmmodernější zbraň, v Almerii ušlo masakru z jiné velmi moderní zbraně obyvatelstvo jen včasným nebo náhodným poplachem. Stálé bombardování madridských čtvrtí, kde žije jen civilní obyvatelstvo, bezohledné boření, zakládání požárů a pobíjení pokojných lidí, to by snad byl do třetice a z třetí moderní zbraně příklad válečných hrůz.

Ale i těm, kdo jsou shodou věcí zatím jen diváky těch ukrutností, musí záležeti velice na jistotě, běží-li jen o náhodné výstřelky, o krajnosti, nebo o ukázkou soustavy. V radě Společnosti národů byla o nehydy zajímavá rozprava o této věci. Španělský zástupce del Vayo dokazoval, zejména také z německé vojenské literatury, že němečtí vojáci zkouší ve Španělsku svou „totální válku“, čili obecně a soustavně ničení protivníka všemi prostředky, na celém jeho území a bez rozdílu, jde-li o vojáky či o civilní obyvatelstvo. Francouzský zahraniční ministr Delbos, odpovídaje del Vayovi, zabýval se jen způsobem, jak omezit krutosti války na míru co nejmenší.

Řekli bychom, že del Vayo byl bližší pravdě než Delbos. Třebaže se postoj francouzského zahraničního ministra dá pochopit z francouzsko-anglického úsilí, aby plamínky španělských událostí nepřeskočily nikam do Evropy, nesmíme si zastráti naučení, které plyne ze španělských ukázek německého válečnictví. Už světová válka ukázala, že jediným v o j e n s k ý m úderem, třeba sebemocnějším, nelze sraziti na kolena protivníka, dokud má vůli odporovat, dokud má hmotné i psychologické rezervy. Úspěšná obrana španělské vlády proti povstalcům, kteří měli přece na pohled takovou převahu (hmotně, organizačně, výcvikově, velitelsky), dokázala znovu, že čistě vojensky nelze zdolat nikoho, dokud se necítí sám poražen.

Z toho se bez pochyby zrodila myšlenka totální války. Němečtí vojáci pro zeměpisnou situaci Německa, pro zkušenosti ze světové války, nyní i pro psychologickou vyčerpanost mas, bičovaných příliš dlouho válečnickou propagandou, nemohou počítati s dlouhou válkou. Nestačí-li však krátký úder vojenský sám, chtějí jeho účinky doplniti obecním zničením nebo aspoň rozrušením všech zdrojů protivníkovy odolnosti. Je to tedy vlastně jen prohloubená t e o r i e r o z h o d u j í c í h o ú d e r u, jež zklamala německé generály v letech 1914 až 1918.

Ale samy španělské události nasvědčují, že i tato zdokonalená teorie rozhodujícího úderu má vážné trhliny. Není především zbraní, aby se proti ní nenašla ochrana a obrana. Kdo na

ni pamatuje, kdo se připraví včas, nemusí se bát, že by i v nejhorším případě osudné zkoušky přišel o všechny zdroje svého odporu. Čas potom pracuje pro napadeného. Snad namítne někdo, že ve Španělsku byly předvedeny jen ukázky nové německé válečné doktriny. Snad. Ale je věcí klidného počtu, abychom seznali, že nelze sehnati tolik materiálu, aby naráz smazal národ pohotový hmotně i mravně.

Nabádá-li osud Guernicy, Almerie a Madridu k bedlivým úvahám o nové doktríně a k pečlivým opatřením proti ní, jsou zároveň ty oběti velkou posilou klidné rozvahy. Svědčí nejen, že nemůže zhnout národ, jenž zhnout nechce, ale potvrzuje ještě další poznatek. Ukázky nové německé válečné doktriny měly totiž ve světě pro Němce ohlas tak zhoubný, že jejich bilance je pro Němce těžce pasivní. I to je pro nás zjištění, které nám nemůže být lhostejné. Potvrzuje neobyčejně nejen vládní strany, ale i užitečnost dosavadní naší zahraničně politické linie, věrné zásadám mezinárodní součinnosti, věrnosti a poctivosti. Ale tím se také v ročním odstupu zvětšují a ztemňují obrysy osudného omylu, jemuž propadla vlivná složka největší vládní strany, která v předčasně polekanosti ze zahraničního bříkání zbrojí byla ochotna nabídnouti naši zahraniční politiku za pohodlné ložisko pro osu Berlín—Řím. *ld.*

Studenti dali příklad

Brněnský rozhlas vysílal rozhovor českého a německého studenta; český student mluvil česky, německý německy a také úvodní i závěrečná slova zněla česky i německy. Byla to dobrá myšlenka, dobře uskutečněná. Bylo by také dobře, aby rozhlas častěji přišel s takovými relacemi. Rozhlas bývá řazen mezi prostředky komunikační, dopravní. Šíří se neviditelně na všechny strany; nedá se na hranicích zastavit. Řada států již toho prakticky použila. Spíše ve zlém než v dobrém. V dobrém více než dosud by se mělo používatí rozhlasu k bourání zdí, které u nás oddělují jednotlivé národnosti. Tu nejde jen o to, abychom našim Němcům dali dobrý německý rozhlas. Je potřeba, aby i rozhlas se postavil do služeb česko-německé spolupráce, aby usiloval, aby naši Němci věděli více o svých českých spoluobčanech a naopak. Velká část německého i českého tisku velmi svědomitě usiluje o to, aby Češi a Němci u nás měli o sobě mínění nevlídné a špatné. Tu by rozhlas mohl být zdravým korektivem. Prosté a poctivé rozhovory Čechů a Němců, tak jak každý hovoří a jak myslí, by mohly vykonati mnoho dobrého. Brněnský rozhlas s českým a německým studentem, kteří se dohodli, ukázal příklad, kterého by se rozhlas měl držeti. *V. G.*

Socialistická, sociální či nesociální?

Byly doby, kdy poslanec SdP Sandner uváděl, že sudetoněmecká strana jest vlastně stranou socialistickou. Jiní řečníci SdP nešli sice tak daleko, ale vždy tvrdili, že SdP jest strana „jednoznačně sociální“; jasně svůj sociální program však nikdy neformulovala; měla k tomu své vážné důvody: jak přijít se sociálním programem, s kterým by mohl souhlasiti dělník i podnikatel, živnostník i konservativní sedlák?

Stalo se, že v některých továrnách došlo k mzdovým sporům. A tu se ukázala mez, kam až sahá vliv SdP: zastavuje se u vrat německých továren. Je-li autorita Henleinova skutečně tak veliká, jak jeho tisk říká, pak jistě by se jí musili podvoliti i němečtí podnikatelé, a musili by dáti svým zaměstnancům, co jim patří. Ale Henleinova strana, která dovede jíti velmi ostře proti Praze, nedovedla jíti ostře proti německým podnikatelům. Velký kus bídy v pohraničí zaviniili němečtí podnikatelé svojí podnikatelskou neschopností, spekulací na marku, politikářením, snahou, hledat východisko z nesnázi jen snižováním dělnických mezd. A v této situaci neměla Henleinova strana odvalu jasně říci, stojí-li na straně dělníků či na straně podnikatelů. Projevila se tu protisociální tendence Kamaradschaftsbundu, který v dělnictvu vidí jen nezralou politickou masu, která musí být vedena „státním stavem“. „Národní pospolitost“, jak jí hlásala SdP počíná blednout a oprýskávat. Ukazuje se, že v této národní pospolitosti německý dělník nemá zastánce, zatím co podnikatel si může dělat, co chce. Není to první případ, kdy za „národní pospolitost“ se skrývala sociální reakce. A dnes je dobře patrné, proč německý průmysl tak silně SdP podporoval. *V. G.*

Ještě k pojetí Žižkova pomníku

Pan senátor Udržal odpovídá ve „Venkově“ na můj článek z Přítomnosti. Žádá jednak, abych jej zavolal „do schůze kompetentních umělců“, kde prý znovu se o to pokusí, aby mně odpověděl jasněji než ve svém článku v „Brázdě“. Dále uvádí, že musím být „sám sobě nejvyšší autoritou“ a že jen vlastní silou mohu o svém díle rozhodnouti. Žádá, aby „byl svolán brzo povolány činiteli náš umělecký kompetentní svět“ a zakončuje svůj článek míněním, „že správné východisko může být nalezeno jen v nové soutěži“.

Zdá se mi, že tyto názory a návrhy pana senátora Udržala jednak si vzájemně odporují, jednak po všech dosavadních zkušenostech by sotva mohly věci prospěti. Proto nemohu nastoupiti nejasnou cestu doporučenou panem senátorem Udržalem a činím současně pokus o vyřízení sporu tím, že Spolku pro zbudování Žižkova pomníku navrhuji, aby podle smlouvy z roku 1932 předložil spor k rozhodnutí na rozhodčí soud tří odborníků, do něhož každá strana zvolí si po jednom a tito dva pak třetího. Domnívám se, že tento postup odpovídá nejen právním závazkům obou stran, nýbrž i dané situaci a prohlašuji, že se rozhodčímu výroku zvolených tří odborníků rád podrobím. *B. Kafka.*

politika

Verus:

Výstraha z minulosti

Německá střední Evropa.

Dementi, které potvrzuje.

Když se před několika týdny několik našich novin zabývalo brožurou dříve československého a dnes říšskoněmeckého nacionálního socialisty Hanse Krebse, jenž se stal mezitím poslancem německého říšského sněmu, objevilo se v oficiálním listě nacionálně-socialistické strany „Völkischer Beobachter“ dementi, v němž se pravilo:

„V českých novinových zprávách se tvrdilo, že poslanec Hans Krebs v této brožuře proklamoval německý nacionální imperialismus a vyhlášoval domnělé právo Němců na československou půdu. Tvrdil prý, že německá zahraniční politika musí být založena na myšlence mocenské a že německé hnutí musí být uznáním národního imperialismu (Volksimperialismus) pro německý národ. Že prý je třeba, aby bylo dosaženo potřebného místa pro zajištění a šťastný život ve spojení s domácí půdou.“

K této zprávě se dodává:

„Poslanec německého říšského sněmu Hans Krebs nevede žádnou kampaň proti Československu, a jmenovaná brožura, která vyšla v nakladatelství nacionalistické strany Franz Eher Nachfolger, München pod titulem „PANEUROPA ODER MITTELEUROPA“ a již napsal poslanec Krebs, — vyšla už roku 1931, tedy před šesti lety. V této brožuře se líčí soužití národů a států středoevropských s německou říší a požaduje se v ní spolupráce s těmito státy. Právě se v ní mimo jiné doslovně:

„Což neprohlašovaly hospodářské korporace i politikové v Československu, v Uhrách, v Rumunsku a především v německém Rakousku nepřetržitě to, že prý bude skoncováno s celním a hospodářským systémem maličkých státčků, který je ničí? Ano: střední Evropa musí přijít, jestliže stotřicet milionů lidí, žijících v tomto prostranství, nemá bídně chřadnouti. Mírové smlouvy, které předstíraly, že jejich základem je právo seburčení národů, nepřinesly žádné vyřešení hospodářského a politického spolutžení národů, sídlících ve střední Evropě. V žádném historickém období nebylo středoevropské území tak rozerváno celními, státními a finančními systémy, jako po světové válce. To je nejlepším důkazem toho, že středoevropské národy se neosvobodily, jak se snad mohlo státi, nýbrž že zvítězily ty mocnosti, které mají zájem o to, aby slabá střední Evropa nehrála žádnou úlohu ve světové politice a aby tu mohly tak vykonávati svou destruktivní práci.“

Má-li kdy existovati střední Evropa, může to být jen svazek svobodných národně samosprávných území. V tomto prostranství musí organická státní myšlenka zvítěziti nad destruktivním centralistickým systémem Francie. V tomto vývoji nepředstavuje zápas Vlámů v Belgii, Alsasanů v Alsasku, sudetských Němců a Slováků v Československu, Chorvatů a Němců v Jugoslavii, Ukrajinců a jiných po dosažení národní autonomie, — nic jiného, než přípravu příštích středoevropských nacionálně-autonomních území.

Mírové smlouvy, které předstíraly, že řeší právo na sebeurčení „malých národů evropských“, — roztrhaly velká hospodářská území a naopak vytvořily znovu v následnických státech nacionální otázku tím, že násilně vtělily miliony národů a kmenů mluvících jiným jazykem do těchto států. Tak utrpěli všichni zúčastnění dvojíto škodu: národní otázka soužití středoevropských národů nebyla vyřešena a hospodářská jednota starých velikých států středoevropských byla roztržštěna.“

„Völkischer Beobachter“ k tomuto citátu z Krebsovy knihy dodává:

„Z těchto řádek je možno jasně poznati smysl Krebsovy brožury. Neslouží naprosto nějaké imperialistické mocenské myšlenky, nýbrž skoncovává s naprosto nemožnou ideologií panevropské myšlenky a ukazuje nezbytnost spolupráce všech středoevropských států a národů. Rozkladnou z ápadní myšlenku národních států nahrazuje tato knížka poslance Krebse spolkovým státem autonomních středoevropských národů, sdružených zeměpisnou polohou (raumverbunden). Všechny citáty z článků, obsažených v českých novinách, které tvrdí něco jiného, nejsou ničím, než špatným překladem. Citují se tu i celé odstavce, které v brožurě poslance Krebse ‚Panevropa či střední Evropa‘ vůbec nejsou obsaženy.“

Středoevropský imperialismus.

Toto dementi nás zajímá proto, že citací z Krebsovy brožury nám prozrazuje oficiální stanovisko nacionálně-socialistické strany k střední Evropě. Je proto třeba, abychom si na tomto místě použitých formulací přesněji povšimli.

Při tom zjistíme, že většina z těchto myšlenek je převzata ze starého imperialistického programu, který už za světové války se dočkal v Německu značné popularity. Tato myšlenka nebyla převzata pouze Všeněmci, nýbrž byla hlásána i liberálem a známým německým politikem Friedrichem Naumannem, jenž vůbec první použil v debatě pojmu „střední Evropa“.

Chceme-li mít jasně, co se skrývá za oficiálními požadavky Krebsovými, za něž se dnes staví německá politika, je třeba, abychom si blíže povšimli autentických výroků Naumannových, jak je sepsal roku 1915 ve své knize „Mitteleuropa“. Poznáme, že i Naumann pocítoval onen hluboký soucit pro oněch 130 milionů lidí, kteří měli představovat jeho střední Evropu, stejně jako jej pocítuje dnes poslanec Krebs. Také recept, jímž Naumann chce zachrániti bědné živoření těchto národů, je stejný: organisovati střední Evropu pod vedením Německa.

Přčteme-li si jeho vývody, zjistíme, že ačkoliv již je delší dobu mrtev, je ho přece jen možno pokládati za nejvyšší aktuálního komentátora zahraničně-politických názorů deníku „Völkischer Beobachter“.

Osud malých národů.

Základní myšlenkou Naumannovou je hrdé rozlišování národů na ty, které představují velmoci, a na ty ostatní, které jsou jen maličké. Ve své velkomyslnosti činí Naumann s nasládlým obličejem těmto maličkým ustavičně drobné ústupky.

Po určitém váhání se přece jen odhodlává k tomu, poskytnouti malým národům právo, aby si sami vyřešili svou jazy-

kovou otázku. Dochází k názoru, že přes svůj zájem o věc nesmí Němci působiti z nějaké centrály na jazyková práva Němců v Uhrách. Jinde však označuje malé národy vždycky znovu jako „národy trabantů“ nebo „státy malých planet“ a ujišťuje lyricky: „Tyto státy vedou svůj vlastní život, mají své vlastní léto, zimu, svou kulturu, své starosti a svůj lesk. Ale ve velkých liniích světových dějin se nepohybují podle svých vlastních zákonů, nýbrž působí jen k posílení určité vůdčí skupiny, k níž náležejí.“ Podle něho touto vůdčí skupinou nemůže být ovšem žádná jiná, než skupina německo-rakousko-uherská.

„Tak Spojené státy severoamerické se snaží během doby k sobě připoutati všechny americké státní útvary ze severu i z jihu. Tak kolem sebe seskupilo bílé Rusko všechny národy kolem svých hranic. Tak také by mělo Německo, pokud slunce nám ještě září, vstoupiti mezi světové hospodářské mocnosti prvního řádu. K tomu náleží přičlenění ostatních středoevropských států a národů... Nemají jiné volby, než rozhodnouti se pro izolování či pro ‚Anschluss‘ k Německu. A protože izolování již po jednom lidském věku by sotva bylo snesitelným, musí se tyto národy dříve či později nějak rozhodnouti, s kterou velkou mocí chtějí či mohou jíti. V zeměpisce, ve své produkci a ve své duševní orientaci...“

Malé státy, které nemohou prováděti žádnou celní válku a které fakticky potřebují dovozu a vývozu, musí být v budoucnosti zapasány v rámci některé velké světové firmy.

Je to sice bolestné, ale tak tomu chtějí světové dějiny. Politické drobné provozovny se musejí opřít o velké podniky. Výsledkem toho ovšem zůstanou nikdy nevyřízené národní naděje a zklamání, kterých nemůže proměnit v blahé žádný mírový kongres a žádný ministerský předseda na světě...“

Jak Německo má býti vůdcem.

Jádrem střední Evropy, jak ji před sebou viděl Naumann, se po válce měl stát ten stav, který se vyvinul již za světové války: vše mělo vycházeti ze spojení Německa, Rakousko-Uherska a Turecka. Tento svazek měl býti pevně garantován spojením věcí vojenských, hospodářských a celní jednotou celého území. Samozřejmostí při tom pro Naumanna ovšem bylo:

„Střední Evropa bude v jádře německou, bude sama ze své vůle používat jako světového i jako prostředkujícího jazyka němčiny. Musí však od prvního okamžiku ukazovati ke všem sousedním státům poddajnost a ohlednost.“

Naumann viděl zvláštní přitažlivost pro tuto střední Evropu v novoněmeckém hospodářském duchu s jeho napjatou pracovní energií a organizační silou. Jako všichni imperialisté jeho druhu, přeceňoval německou organizační schopnost nesmírně. Byl přesvědčen o tom, že bez této organizační schopnosti se žádný jiný národ vůbec neobejde, a pyšně ujišťoval:

„Nikdo z nás ani z našich sousedů nepochybuje o tom, že hospodářskou organizaci střední Evropy mohou provésti pouze Němci, spočívá-li tento úkol vůbec v lidských silách.“

O Německu byl Naumann přesvědčen, že se vyvíjí nejen směrem ke státu průmyslovému, nýbrž všeobecně ke státu organisujícímu.

Tato organisace střední Evropy byla ovšem namířena na jedné straně proti Francii a Anglii a na jedné straně proti Rusku. Jestliže dnes pan Krebs nás ujišťuje, že se staví „proti destruktivnímu a centralistickému systému Francie,“ byl už tenkrát pan Naumann stejně rozhořčen proti Francii. Pravil tehdy:

„Francie si zvolila svůj osud po boku Anglie. Počínaje dneškem bude jí tedy Anglie používat ke svým cílům, Francie nebude ochotna uzavřít sama o sobě nějaký samostatný mír a bohužel se v nejbližší budoucnosti nestane po boku Anglie ničím jiným, než o trochu větším a o něco lepším Portugalskem.“

S tímto o něco větším a o trochu lepším Portugalskem nechtělo ovšem Německo při organizování střední Evropy mít nic společného. Německo chtělo ovládnouti pruh země od Severního a Baltického moře až k Alpám, moři Jaderskému a k ústí Dunaje. Vyzýval Němce, aby vzali do ruky mapu a pohlédli na kraj, ležící mezi Vislou a Vogesami, mezi Haličí a Bodamským jezerem: „Toto prostranství si představte jako celek, jako vaši mnohočlennou bratrskou zemi, jako obranný svaz a jako jediné hospodářské území.“

Hlásal, že jen docela veliké státy mají dnes ještě nějaký svůj smysl, že všechny menší státy žijí jen z toho, že využívají svárů mezi velkými. Jinak jsou nuceny vyžádati si dovolení kdykoli chtějí učiniti nějaký neobvyklejší pohyb. Suverenita, totiž svoboda světově dějinného rozhodování, se soustředila podle Naumanna už jen na docela málo místech zeměkoule. Podle jeho představy, měla se suverenita celé střední Evropy soustřediti v Berlíně. Jak se tento projekt navlas podobá dnešnímu plánu, který hlásá Krebs, jenž rovněž tvrdí, že chce střední Evropu organizovati především hospodářsky, — jenž rovněž svou „organickou státní myšlenkou“ a svým „svazem svobodných národních a samosprávných útvarů“ nemíní nic jiného, než svrchovanou nadvládu Německa nad střední Evropou na poli hospodářském, politickém i vojenském.

Je tragickým osudem Němců, že vždycky znovu se budou pokoušeti o to, točiti ručičkami na ciferníku času směrem nazpět. Myšlenky, které všude jinde jsou již dávno zahrabány, vstávají čas od času v Německu z mrtvých a počínají tu strašit. Střední Evropa pana Naumanna i střední Evropa pana Krebse patří mezi historické harampáti.

A přece se vynakládá dnes tolik peněz a tolik úsilí na to, aby lidé v tuto mrtvou myšlenku věřili, — a přece se dnes v Německu promrhává tak nesmírně mnoho energie na to, aby z těchto strašících myšlenek se staly politické skutečnosti.

Boj v Čechách.

Co se nepovedlo za světové války, o to se tedy pokouší dnes hitlerism novými prostředky. Nacionálně-socialistické hnutí má za cíl především vytvořiti jedinou státní jednotu ze všech Němců Evropy, dosáhnou-li české převahy nad jinými národními skupinami a pokoušeti se pak znovu mocensky o podrobení střední Evropy Německu.

Vážíme, že nacionálně-socialistická politika rozlišuje mezi „cíly vzdálenými“ (Fernziel) a mezi „cíly blízkými“ (Nahziel). Pracuje v etapách. Svůj nejbližší úkol vidí v tom, naplniti všechny Němce, žijící mimo Německo, pocitem intenzivní příslušnosti k říši. Náhodou se právě pan poslanec Krebs věnuje tomuto úkolu s obzvláštní intenzitou. Není velký rozdíl v tom, je-li vrchním vládním radou v ministerstvu propagandy či v říšském ministerstvu vnitra. Významná je jeho práce k nejbližším nacionálně-socialistickým zahraničním cílům. Té je věnována jeho právě vydaná nová kniha „Kampf in Böhmen“. Ta právě se zabývá organizací všech zahraničních Němců v nacionálně-socialistickém smys-

lu a tedy přípravou pro říšskoněmeckou koncepci střední Evropy.

Tato kniha má formou a způsobem svého vydání ráz přímo polooficiální. Byla totiž vydána v edici „Volk und Reich-Buchreihe“ roku 1936. Již na obálce se dovídáme, že „Volk und Reich“ je německým zahraničně politickým časopisem, a že:

„Už čtyři roky se staví německé zahraničně-politické myšlení do služeb několika málo prostých základních myšlenek, vyplývajících z přirozeného a historického postavení německého národa ve střední Evropě. Časopis „Volk und Reich“ spolu s edicí svých knih, je věnován pohraničním otázkám německého národa a německé říše, dějinám i přítomnosti sousedních národů, politickým, hospodářským i kulturním vztahům Německa k nim a světovým politickým událostem, pokud zasahují do středoevropského prostoru.“

Podívejme se, jak se všechny tyhle otázky v mozku pana Krebse zrcadlí tentokrát způsobem, který se nedá dementovati. Především je nápadné, že na obálce je nakreslená sugestivně falšovaná zeměpisná mapa. Všechna okrajová území Československa jsou nakreslena červeně, aby se vzbudil dojem, že v nich nežije jediná česká duše. Kniha je psána velice klidně, aby neinformovaný čtenář měl dojem naprosté objektivnosti. V předmluvě se praví:

„Naše hnutí spěchalo v posledních letech od vítězství k vítězství a strhlo statisíce sudetských Němců ve svou moc. Roku 1933 byla naše politická výstavba roztržena. Strana byla rozpuštěna, organizace byly zakázány, tisk utlačován, mnoho tisíc přívrženců bylo uvězněno a tisíce rodin, které ve straně projevily své německé smýšlení, bylo postaveno před holé nic. Češi zničily veliké národní hnutí, které nechťelo nic jiného než mír, čest a vážnost.“

Nikdy však ve mně nebylo větší jistoty, že duch tohoto hnutí, které se tak nádherně rozvinulo a které se stalo hlasatelem vůle sudetského německví, se nedá už nikdy vyhubiti, — než v oné hodíně, kdy jsem opouštěl zemi svých otců...

Boj v Čechách se dá pochopiti jen v oněch velkých liniích a od kořenů, které sahají do doby před staletími, jen v rámci onoho velkého uspořádání, které změnilo tvář střední Evropy. Smysl tohoto zápasu si německý národ stále ještě úplně neuvědomil... a německé veřejnosti není ještě jasno, jak osudný je zápas sudetských Němců nejen pro Němce a Čechy v sudetských zemích, nýbrž i jaký význam má pro postavení ve střední Evropě a pro celé německví vůbec.“

Kniha počíná dobou před světovou válkou a snaží se vývoj Němců v českých zemích vylíčiti jako stupně národního boje o svobodu. Konečný cíl tohoto boje se sice neuvádí, vyplývá však samozřejmě z programu nacionálně-socialistické strany, k němuž se Krebs na každé stránce hlásí. Počítá, že v myslích čtenářů ještě straší německá koncepce střední Evropy, jak jsme ji sledovali od Naumanna až po Krebse, ona koncepce, která na štěstí pro střední Evropu a na štěstí pro ostatní svět, se nikdy nepřeměnila a nepřemění v politickou skutečnost.

národní hospodář

Occidentalis:

Kam vede náhražkové hospodářství

Úpadek německých průmyslových výrobků.

Jedna z našich tiskáren potřebuje náhradní součásti pro tiskací stroje německého původu. Jsou objednány z Německa. Když dojdou, zjistí objednatel, že jejich kvalita je tak nedostačující, že původně ani nevěří, že jde o zboží německého původu. Nejcitlivější části a ložiska vypadají

tak, že za rok bude jistě třeba je opět vyměnit. Nemělo by smyslu posílati nějaké reklamace. Všichni, kteří pracují s německými stroji, došli už dnes k poznání, že Německo používá na všech místech méněcenného materiálu, poněvadž hospodářství uprostřed autarkie znemožnilo dovoz hodnotných surovin.

To se stává denně. To, co dnes Německo hospodářsky dodává, připomíná léta z konce světové války. Tehdy se s pýchou psalo o kvalitě „mírového zboží“. Dnes německý prodáváč na znamení nejvyšší chvály uvádí o svém zboží „ältere Ware“ (starší zboží), zejména v průmyslu automobilovém. Ani v samotném Německu nemůže být lepšího doporučení.

Jak k tomu Německo dospělo? Je to nutný důsledek fakta, že se hledají za určité těžko dostupné přírodní suroviny syntetické látky, které by je nahrazovaly? Není. Často najdeme v dějinách techniky příklad, jak přírodní látky se daly nahraditi látkami umělými, jak hledáním náhražek se došlo k důležitým legacím kovů a podobně. Existují celá odvětví průmyslu, vybudovaná na produkci materiálů, které původně byly pouhou náhražkou: vzpomeňte na umělé hedvábní. Vždyť pokusy naléztí náhrady za nedostupné přírodní suroviny syntetickým způsobem se neomezuji dnes pouze na Německo. Vždyť badatelé všech států se snaží zkapalnit uhlí k náhradě mizejících zásob nerostných olejů, které mohou býti vyčerpány i v několika desetiletích.

A vždyť některé veliké úspěchy německého náhražkového hospodářství není možno ani popřítí. Německý kaučuk „Buna“, jenž již vytlačuje kaučuk přírodní, je trvanlivější než přírodní kaučuk. Dá se ovšem těžko zpracovati a je mnohem dražší.

Kdyby se užívalo náhradních látek uprostřed zdravého a normálního hospodářství, které s klidem může podnikati pokusy a vyčkávati uspokojivých výsledků, pak by i toto hospodaření s náhražkami mohlo vésti k stupňování německé výkonnosti. Námaha o nalezení náhražky na kterémkoli poli německého hospodaření však je nedobrovolná, je diktována nouzí, do níž političtí vůdci Německa tuto zemi uvedli. Němečtí učenci nejsou s to v žádném oboru, vyčkati, až se dosáhne skutečně uspokojivých výsledků, nýbrž musí jakž takž dosažených náhradních látek užívatí všude, kde se jen dá, poněvadž prostě není vyhnuti. Z tohoto důvodu hospodaření s náhradními látkami má v Německu za následek dvojí ztrátu. Především ztrácí německé zboží pověst své kvality, — a za druhé ztrácí podnikatel neproduktivním zvyšováním výdajů, které se s hlediska normálního hospodaření vůbec nedají ospravedlniti.

Německo však ztratilo úplně smysl pro zásady normálního hospodaření. Nad všemi hospodářskými úvahami vítězí jediný argument: zvýšení válečných schopností státu. Tomuto fantomu naprosté nezávislosti na cizině se obětuje každá rozumná úvaha a tak se celá německá hospodářská čtyřletka stává preludem.

Hospodaří se, aby se mohlo válčit.

Důsledkem je, že německý průmysl počíná ztráceti svou vysokou výkonnost i na tom poli, kde jde o průmysl válečný. Chybějí devisy k pořízení nezbytných rud, kovů, zejména mědi, — chybí dostatečné zásoby kůže —, přesto, že se vyrábí vlna z buničiny, nemůže textilní průmysl naléztí dostatek materiálu, — vždyť i dříví, z něhož se tyto náhražky vyrábějí, se musí dovážeti.

Průmysl zbrojařský se snaží až do poslední chvíle udržeti kvalitu svých výrobků: stojí přede všemi ostatními. Aby v něm bylo možno jednotlivě disponovati, rozhoduje tu „armádní zbrojařský ústav“ (Heereswaffenamt), jenž existoval již před Hitlerem a jehož působnost byla rozšířena. U něho je soustředěna dispoice s výrobou jakýchkoli zbraní a střeliva. V tomto úřadě najdete i ho-

spodářský generální štáb, jenž reguluje celý hospodářský život Německa jedině s hlediska vyzbrojení. V těsné spolupráci s tímto úřadem pracuje nedávno vytvořená říšská v ý z k u m n á r a d a. V ní je také soustředěno veškeré studium náhražkových látek. Patří sem však i jiné obory, které jsou v nepřímém vztahu ke zbrojení, na příklad „branné lékařství“, jež v sobě soustřeďuje všechny lékařské obory, důležité pro případ války.

V těchto úřadech jsou tedy usazeni ti páni, kteří mají v ruce celou hospodářskou moc a kteří udělují rozkazy celému německému průmyslu. Od nich vychází podnět k výrobě všech těch náhražkových látek s podivnými jmény.

Úspěchy.

Před nedávnem se konalo v Düsseldorfu zasedání o umělých hmotách. Při něm mluvili všichni odborníci o nových náhražkových látkách a snažili se ovšem postavit jejich vlastnosti do nejlepšího světla. Kdo četl zprávy o těchto nádherných náhražkách, byl by málem pocítoval nejhlubší soustrast s ostatním světem, jenž se nešatí do žádných látek zvaných „Wolstra“ nebo „Wistra“ a lítost se všemi nešťastnými automobilisty, kteří jsou nuceni jezdit ještě na pneumatikách z opravdové gummy.

Zde jsme se dověděli, že nejlepším materiálem pro elektrické vodivé dráty nemusí býti jen měď, nýbrž že jím může býti i aluminium německé výroby. Jeden z inženýrů pěl chvalozpěvy na umělou rohovinu, zhotovenou z odstředěného mléka, která je dokonce i levná. Obzvláštní pýchou byly ušlechtilé umělé pryskyřice, tvrdé, nerozpuštěné a netavitelné, z nichž je možno zhotovovati stejně rukojeti nožů jako kusy nábytku, klenoty, přezky nebo knoflíky. Také mísy na klosetech a vodní roury se už nezhotovují z kovu, nýbrž z umělé pryskyřice. Z téhož materiálu má Německo popelníky, tuby, skřínky na radio. Z odpadků se vyrábějí isolační součástky a ovínky na žárovky a na elektrické vedení. Teprve praxe rozhodnou jak se všechny tyto náhražky osvědčí. Dokonce ani toto odborné zasedání se nezaručilo za to, že v elektrotechnice se dá proud spoutati těmito hmotami stejně bezpečně jako dosavadními.

Na dvě látky byla soustředěna největší pozornost: na kaučuk Buna a na lisovanou látku z umělé pryskyřice, která má býti užívána pro ložiska, poněvadž prý trvalostí předstihne všechny hmoty dosavadní a nemění se ani při teplotě 120 stupňů.

Umělý kaučuk Buna se zkoušel už roku 1935. Vyrábí se ve třech různých formách, jejichž nejzajímavější vlastností je, že jsou osmkrát až desetkrát dražší než guma z přírodního kaučuku. To ovšem německé armádě nepřekáží, aby z vojenských důvodů nečinila nátlak na výrobu tohoto umělého kaučuku. Všeho, co se z Bunu v roce 1937 zhotoví, bude použito v armádě. Němci v Düsseldorfu tvrdí, že Buna je o pětinu trvalejší než guma přírodní. Zkoušky s ní se konaly roku 1936 na šedesáti autech, která ujela dohromady čtyři miliony kilometrů. Všechno německé úsilí je soustředěno na to, dosáhnouti zlevnění produkce gummy, aby v příštím roce s ní mohl počítati i soukromý obchod.

Rub německých zkušeností.

Jak se osvědčily německé náhražkové látky v praxi? V některých případech se osvědčily, jako na příklad ložiska z lisované umělé pryskyřice měla úspěch všude tam, kde mohla býti chlazená vodou. Ve všech ostatních případech se však objevily s nimi četné obtíže, a přesnost strojů, opatřených těmito ložisky, neobyčejně utrpěla. Na rozdíl od dosud užívaných kovů se tyto látky totiž jinak zahřívají a jinak roztahují. Proto stroj už nemá v ložisku tak pravidelný pohyb, takže celý jeho výkon je méněcennější. To je jen jeden příklad: totéž se opakuje v nesčet-

ných variacích, a chyba v jednom stroji má následky někdy dalekosáhlé. Tak na příklad bylo v Německu dokázáno, že soustruhy, v nichž se používalo těchto úsporných ložísek, pracovaly s daleko menší přesností. Strojové součástky na těchto soustruzích zhotovené už neměly dřívější přesnost, a jejich vady se přenášely vystupňovaně na další stroje z nich sestavené.

Tak ztrácí Německo svou sílu dřívějších dob: naprostou přesnost všech detailních součástí. Německo už nezhotovuje stroje ani přesní ani trvalé. Určité součásti strojů jako osy nebo ozubená kola, na něž se kladou trvale nároky rozmanitého druhu, musí být zhotoveny jen ze zcela nejlepšího materiálu. Při výrobě těchto součástí zejména zhoubný je nedostatek niklu. Na místo osvědčených ocelí chromoniklových se užívají dnes v Německu oceli chromomolybdenové, které jsou daleko křehčí. O tom se přesvědčil každý, kdo dnes objednal nějaký stroj nebo strojovou součást z Německa.

V ocelářství dosáhly naprosto neúspěchu i pokusy nahradit hodnotný materiál materiálem jiným, na příklad nahradit osvědčenou ocel zvanou „Schnell-Schmitt-Stahl“. Kovy jsou vůbec těžko nahraditelné. Němci se snaží co nejvíce šetřití mědi, zinkem a olovem a úplně vyloučit spotřebu cínu. Strojová ložiska z bílého kovu, v němž byl obsažen cín, se dnes nahrazují ložisky olověnými: tím trpí neobyčejně jejich výkonnost. K tomu je třeba vzít i úvahu, že tyto stroje z náhražkových kovů se mažou náhražkovými oleji, — a máme před sebou jasně perspektivu onoho zoufalého zápasu velkého odvětví německého průmyslu, strojařství. Marně se snaží udržet svou věřejší prestiž a ztrácí různými úspornými a náhražkovými opatřeními svou pověst hned zde, hned tam.

To všechno je důvodem, proč se německé stroje stávají nepřesnějšími a proč se rychleji opotřebovávají. Proto se objevuje jako nejnaléhavější problém otázka, jak nahrazovat a obnovovat strojový materiál. Právě to jest v dohledné době velice obtížné a skoro nemožné. Výkonnost německého průmyslu je zabrána skoro úplně zbrojením. Pro ostatní potřebu zbývá jen malá část průmyslu. Tak na příklad celá polovina strojů, obrábějících dříví byla zabrána pro potřebu armádní. Pokud trvá dnešní režim, nemá německý průmysl vyhlídky na zlepšení.

Nedostatek školených dělníků.

Teprve nyní se projevuje, jak citlivým útvarem je i tak obrovský průmysl, jako německý. Ukazuje se, že i tam, kde jsme dříve viděli jen otázku oceli nebo železa, není rozhodnou složkou jen tato hmota, nýbrž především člověk. Přesnost, již se dříve pyšnilo německé průmyslové výrobky, nebyla zjednána jen užitím nejlepších materiálů. Ona vycházela z rukou odborných dělníků, v nichž se soustřeďovala nejlepší tradice německé důkladnosti. Ve chvíli, kdy dělnictvo je neuvěřitelně zatíženo a utištěno a kdy se neobjevuje dostatečné množství dělnického dorostu, je celý průmysl ohrožen.

Většinu odborně školených dělníků pohltil německý průmysl zbrojařský. Ostatní průmyslové obory trpí nedostatkem hodnotných dělníků. Hledá se i náhražka z lidí, tak se stalo toto slovo heslem celého německého vývoje. Tam, kde chybějí lidé, kde chybějí školení odborníci, tam nepomohou molybdenové oceli, nahrazení odborných dělníků není jen pouhou otázkou technickou.

Tento nedostatek je vysvětlitelný několika okolnostmi. Především je to následek krise. Dělníci, vyučení roku 1930, byli mnoho let bez práce a zapomněli svou odbornou rutinu. Z mladé generace se nedostává dostatečné náhrady, poněvadž ve chvíli, kdy jsou mladí lidé vyučení a měli by nastoupit v továrnách, zabírá je pracovní a vojenská služba, jež trvá celé tři roky. V průmyslu ovšem tito lidé chybějí. I učednická doba, v níž celý volný čas zabírá

předvojenská výchova Hitlerovy mládeže, nezaručuje již dřívější odborné výchovy.

Důsledkem je, že potřebného počtu odborných dělníků není dosaženo, a diktatura, jež se vydává za všemocnou, stojí proti tomuto zjevu bez pomoci. Tato diktatura, jež na venek s pýchou ukazuje svou zdánlivou moc, podkopává pomalu základy světového úspěchu i blahobytu své země.

Následky.

Za několik let uvidíme následky této průmyslové politiky ještě zřetelněji. I sebevětší prestiž se během let pokope. Nejzřetelněji je to patrné tam, kde jakost nejvíce poklesla a ceny nejvíce stouply: v německém textilním průmyslu. Ten ztratil skoro úplně svou schopnost vývozu. Vždyť výroba umělých látek Wolstra a Wistra je jednou z nejproblematičtějších částí náhražkového hospodářství: je docela přirozeno, že se o tyto látky cizina vůbec nezajímá.

Nejhorší na dnešní situaci je, že se v rapidním tempu ještě zhoršuje. Poněvadž německá nouze o devisy je stále větší a dovoz surovin stále dražší, je třeba užívati nevyzkoušených i neosvědčených náhražkových látek v stále prudším tempu. Vždyť jenom v minulém roce stoupla cena olova o osmdesát procent, cena mědi a zinku o čtyřicet procent, cena kaučuku o šedesát procent a cena vlny o dvacet procent. Toto stoupení dovážených surovin působí již tím zhoubněji, že stržené ceny za vyvážené německé výrobky v téže době poklesly.

Není jiného východiska než dále omezovati dovoz surovin do Německa a spokojiti se náhražkami ve všech oborech. Německo, které roku 1933 dováželo ještě měsíčně 50.000 tun vlny, mohlo jí dovéztí roku 1936 už jen pětinu, — dovoz bavlny, lnu, juty, lněného oleje a dřeva klesl přibližně na polovinu. Ačkoliv německá produkce vlny z buničiny je naprosto méněcenná, je třeba ji stále stupňovati, tak, aby v roce 1936 přinesla 45.000 tun a v roce 1937 dokonce už 70.000 tun.

Podle pamětního spisu německého průmyslu, jenž byl před nedávnem odevzdán, potřebovalo by Německo, aby dosáhlo hospodářské rovnováhy, celkem vyvážeti za 10—12 miliard. Dnes však vyváží pouze za 4 miliardy. A to už je maximální výsledek, dosažený násilnými prostředky německé „exportní ofensivy“. Tato ofensiva však je odsouzena ještě k dalšímu selhání, poněvadž ustavičné zhoršování kvality německých výrobků, zaviněné stupňovaným užíváním méněcenných náhražek, snižuje německou konkurenční schopnost. A ostatní státy nezahálejí, využívají, jako na příklad průmysl náš, nových příležitostí, získaných odpadáním německé konkurence. A budou jich v příštích letech užívati stále více.

literatura a umění

V. V. Štech:

Předpoklady československého umění

II.

Umělci městští — považujeme za jich typ Josefa Mánesa — i lidoví, jakým se stal Mikoláš Aleš, pomáhají uvědomovati a soustřeďovati, slouží dobrovolně i z vyšší nutnosti národnímu společenství myticky i mysticky cítěnému. Duchové individualisticky hledající osobní výraz — jako byl Karel Purkyně nebo Jaroslav Vrchlický nemohou získati

svému osamocenenému dílu nutný ohlas. Peripetie jejich dramatického zápasu o velikou formu obecně lidského obsahu neměla rozumějících diváků. Také Josef V. Myslbek byl prvotně přijímán jen onou částí své tvorby, která zhmotňovala společné vlastenecké ideály.

V životě, omezeném téměř výlučně ve velikou otázku národní, obrannou i dobovatelskou organizaci, nebylo valných možností pro uměleckou práci našich Němců. Od padesátých let přestávají rozuměti námětům a inspiračním zdrojům tvorby české, neúčastní se práce na duchovním zhodnocení země; jakoby vykořenění z půdy svého domova rádi odcházejí do ciziny, aby se buď připojili k centrální kultuře rakouské nebo aby se ztráceli v širokém prostoru říšskoněmeckém. Češi zato rozšiřují svoji tvůrčí oblast i na Slovensko — Mánes, Aleš, Jiránek, Heyduk, Vítězslav Novák chodí tam ne jako do ciziny, ale jakoby k pramenům, pro bližší poznání a sebeuvědomění.

Ve výtvarném umění je tedy nejjasněji znáti rozdělení obyvatelů českých zemí na Čechy a Němce a pokračující vytrídění některých společenských vrstev. Byl to pochod nutný. Měšťanstvo a lid samy určovaly jeho ducha, jenž ovšem nepřál rozvoji jedinců, kteří ne dbají vrstev, nechťi sloužit hromadnému pohybu, hledají samostatně člověka v tragických konfliktech s osudem. Z tohoto omezení úkolů i produkujících plyne jako nutný důsledek také jisté uzavření, malá srozumitelnost naší tvorby, obracející se výhradně ke příslušníkům národa, spojeným stejnou vírou.

Myšlenka národní neztratila smyslu a oprávnění ani nyní. Každé veliké umění je především národní a jenom když zmnoží život vlastního lidu, může něco říci i světu ostatnímu. Národ je tvůrčí prostor, který existuje vedle hmotného, ba nemusí se s ním shodovati. Z tohoto duchovního prostoru čerpá, z něho žije a k němu se nutně obrací tvůrčí osobnost. Ale obsah národnosti je dnes rozšířen, nevystačí tudíž ani umění prostým úkolem hájiti a oslavovati. Vedle kladů nutno hodnotiti i záporny. Převrat spojil zase rázem zemi vnitřně rozdělenou, obnovil a rozšířil starý stát. Je nutno vytvořiti i spojení vnitřní, nemechanické a nepolitické, snažiti se o skutečné soužití obyvatel — ledaže bychom proklamovali boj za stálý stav. Nepodařilo by se asi také nahraditi prostě starý pojem český slovem slovenský. Změna jména je právě důsledkem proměny obsahu, je v ní vyjádřeno nadřazení slovům: český, slovenský, německý, snad i maďarský. Zároveň konec starého teritoriálního i státoprávního pojmu Böhmen.

Náš stát stojí před horkou nutností způsobiti vnější podmínky takového soužití, vyvolati v sobě síly, které by rozdělené a samo sobě žijící obyvatelstvo sblížovaly. Spojení nevznikne ovšem teoretickou proklamací, ale jenom spoluprací. Je nutno najíti plošinu, přístupnou všem činným duchům, aby na ní mohly se stýkati všechny živé síly, pudy, city, myšlenky a ideje, buď rozvíjeti se vedle sebe nebo dokonce prostupovati. Dosud scházíme se se Slováky při slavnostních chvílích státu, s ostatními národy hlavně v oblasti konkrétních potřeb, při daních, dodávkách, v obcích a ve vojsku.

Sjednocovati ve sféře ducha mohlo by právě výtvarné umění (rovněž hudba), bezprostředně srozumitelné, přístupné všem cestou smyslů. Nikoliv ovšem výtvarnictví, provozované jako soukromá tvorba, omezená na kruh zasvěcených specialistů, avšak takové, které by překonalo privátní artismus a vrátilo se k opuštěným starým základům potřeby a službě účelu. I u nás má dnes umění úplnou svobodu — je však zajímavé a příznačné, že ji platí jako všude jinde poklesem kvality. Výtvarník smí dnes dělati co chce, není vázán ani zákazníky, ani cechy, ani náměty, ba uvolnil se i z tlaku dílenské tradice, materiálu a techniky. Má už právo i na diletantismus. Formalistická specialisace má však následkem obecný nezájem, nedostatek ozvěny, přervání styku mezi obecností a tvůrcem. Veřejnost už nepotřebuje umění, které kdysi rytmovalo veškeren život hromadný i soukromý. Sobecky vytríděno a soustředěno do řešení zmenšených úkolů formálních, selhává pravidelně moderní výtvarnictví všude tam, kde je nutno vyplniti nějakou skutečnou potřebu, jak je život přináší. Má-li dodati něco, co je mimo izolovanou sféru atelierového, výstavního a galerijního provozu. Dnes přicházejí jenom architektura a dekorativní umění do opravdového styku s konsumentem, ačkoliv také v soudobém stavebnictví často převládnu estetické zřetely a starost o efekt nad přímou službou potřebě. Přece však dochází v těchto oborech k živému styku s konsumentem, jen u nich vyskytuje se ona výměna účelu, námětu, techniky a formových zásad, bez níž nebylo v minulosti nikdy umění. Hlasitě proklamovaná neúčinnost způsobuje, že bezmála všechny faktické úkoly veřejné i soukromé vykonávají kýčari, rutinější řemeslníci nebo technické, ačkoliv technický výkon nemůže nikdy nahraditi účinek uměleckého díla. Tak zvané čisté umění je nyní společností toliko podporováno, trvá ve svém artismu mimo kolektivní úsilí, nezadrženo a nezavázáno. Oč blíže je vlastnímu životu dnešní periferie umění, lidová i technická — at je to výtvarné zpravodajství, vlastenecké umění, reklama, detektivky nebo jazz, opereta či fotografie a biograf! Při míšení principů formálních s přímou potřebou obecnosti, tvorby s výrobou je alespoň zde pořád ještě zachována souvislost s prvotními zdroji práce, při nichž životní co předcházelo výtvarnému jak.

Snad vzejde z této periferie jednou obnova umění vyzývající dnes nedostatkem látky i obsahu. Hlavní problém je sociální, nikoliv výtvarný. Je-li vůbec ještě možno způsobiti návrat vzdáleného umělectví ve společnost, bylo by právě stavení státní jednoty pravým místem, kde by bylo možno zase zaměstnati jedince konkrétní práci vznešenou i obyčejnou, stále však řízenou k potřebě a vnějšímu nevýtvarnému účelu.

Zní nečasově, chtíti dnes, kdy opětovně je tolik zdůrazňována svoboda tvoření, od výtvarnictví, aby bylo lidové a užitečné. Aby se ztotožnilo zase s technikou, sblížilo s výrobou, aby vycházelo z námětu a dávalo se řídití objednávkou. Zkrátka řečeno: a b y s l o u ž i l o. Takový požadavek vypadá reálně — věru však tato doba má těžší starosti než je izolovaný pokrok formy odpoutané od prvotního podnětu tvůrčího výrazu, jímž bylo sdělení. Neboť ve své původní, přímo ze života vycházející funkci nestarali

se tvůrcové o krásu jinak než jak o ni pečuje dobrý dělník. Dokončovali výtvořiny, rozvinuli přirozené vlastnosti hmot, pověděli zřetelně svoje mínění, provedli úkol. Krása a všechno ostatní bylo jakýmsi vedlejším produktem, sice velmi důležitým pro zasvěcené (těch je vždy mnohem méně než se myslí), přece však jen dodatečným přídatkem věčného výkonu. Je pravda, že zasvěcený (je jich opravdu velmi málo) vnímá na díle jen a jen formu, nebo vnímá jeho obsah i látku jediné formou. Tato výjimka nesmí se však státi důvodem, aby ve veškerém umění byla potlačena stránka sdělná, vlastní účel, a nastolen výlučný požadavek formální. Lidé potřebují nejprve se najísti a teprve v druhé řadě oceňují jemnosti kuchyně.

Je také pravda, že genius znásilňuje druhy námět a účel, a vyjadřuje svémocně jenom sebe a svoje pojetí světa. Také on však roste rozpory mezi vnějšími příkazy a vnitřní nutností. Tragické konflikty jsou osudem jemu, nikoliv však zástupu drobných pracovníků a epigonů, kteří připravují mu cestu, vykonávajíce svoji sociální povinnost. Genius je veliká naděje každého národa, nelze jej však vypěstovati a vyvolati v kterékoliv dějinné situaci. Nezapomeňme, že až do 19. století vznikala i největší díla na objednávku, tedy z věčné neestetické potřeby. Právě tím, že velicí tvůrci překonávali překážky námětu a hmoty, když byli nuceni vyjadřovati se po kolejších sdělení žadaného zákazníkům, pravidelně nechápavým, dostával se do jejich děl rys nutnosti a neodolatelnou mocí pronikal z nich dech života.

Životnost umění, organicky rostoucího ze společnosti, je přirozeně také ziskem výtvarným. To je však hodnocení dodatečné, ze zpětného pohledu, kdežto nyní jde o přítomnost, o konkrétní potřeby státní pospolitosti, v níž by měl působiti nějaký vnitřní tmel, povstávati velká výměna myšlenek a práce. Kdyby byli přivedeni českoslovenští výtvarníci ke přímé účasti na veřejném dění, získal by obor i oživil by ruch občanský. Tolik se toho staví, podniká, děje — a naši umělci stojí opodál při velikém přerodu světa, celé hospodářské soustavy, mravního řádu. Jejich teoretické sympatie pro určité proudy a systémy nemají vlivu na podstatu jejich sobecké hry s tvary a představami, která ničemu a nikomu neslouží. A přece potřebují naše města i náš venkov tolik drobných řešení, od domků k zahrádkám, od plotů k plakátům, tolik technických zařízení, že by bylo možno zaměstnati u nich umělce, vyhoštěné do sálů galerií a výstav. V 18. století opustili umělci řemeslnické dílny a cechy a ustavili se v měšťanský, romanticky drapírovaný stav. Přestali téměř dodávati přímým spotřebitelům, stali se objektem veřejné péče o umění, která měla pro ně stále méně práce, zapadající do technického provozu doby, ledaže jim ponechávala, aby vyzdobovali věci vznikající jinou logikou technickou a změněné sféry potřeb. Bylo by nutno scelit zase tvorbu a práci, sjednocovati problémy formální s technickými, obnovovati různými cestami stav, v němž nelze v jednotě díla odloučiti tvar a zdobu, formu a obsah, lidský cit a sociální účel. Soustřediti síly, rozběhlé do samot, zaměstnati tvořivé duchy malými i velkými úlohami, vyplniti prospěšnou prací celé území, vyznačené našimi státními hranicemi! Vždyť jenom sborovou prací jde vyvolati tvůrčí plnost, která povstává z elektrických výbojů a ze střetnutí záporů a kladů, ze stálého zápasu

osobností s obecným míněním. Bylo by třeba zapojiti do kladného konstruktivismu naše německé spoluobčany, rozšířiti jejich schopnostmi tak, jako se dalo dříve, i přítomné pracovní pole. Tyto schopnosti není možno uniformovati, a platí-li dějinná zkušenost — ani počestit. Když projíždíme zemí, poznáme hned vnitřní jazykovou hranici podle nátěrů stavení, podle vzhledu nápisů a podle změny barev ženských šatů. Na oboujažných školách odlišují se němečtí žáci nápadně od Čechů i Slováků tvarovým rytmem, barevnou skladbou i názorem na přírodu. Mezi Slováky a Čechy takových rozdílů není. Tyto bytostné vlastnosti patrně zůstanou, i když dojde ke stálé výměně a spolupráci. Krev opravdu není voda.

Taková spolupráce nerozřeší hned veliké otázky bytí a smyslu našeho státu, nepostaví najednou jednotný duchovní prostor československého národa. Může však zlepšiti vzájemné porozumění, vytvořiti jemná vlákna vnitřní dohody kmenů, když umělci budou zaměstnání konkrétními praktickými objednávkami, přiřazení do téhož pořadí, kde jsou technické a sociální pracovníci. Když se vrátí ze vzduchoprázdných prostor galerijních v šedivé denní skutečno.

Není možno dodatí naší době na požádání velikou víru, která by inspirovala k nadosobním výkonům. Sloh roste pomalu v časech, kdy staré třídy jsou rozrušeny a hospodářský život ve stálém přerodu, přece však mohlo by výtvarné umění účastniti se aktivně přítomné veliké přestavby lidské společnosti. Bude-li plánovitě obnovována sociální užitečnost umění, z teritoriálních, sociálních a duchovních podmínek vyrostle pomalu samo československé umění. O jeho rázu rozhodne čas a vitalita kmenů. Podle mého soudu je možno obnoviti životnost návratem k objednavce a námětu, vsunutím zákazníkovi do tvůrčího procesu. Zároveň návratem k materiálu, řemeslu a technice.

Je nutno, aby umělec byl opět zařazen do koloběhu obyčejných potřeb, drobných úkolů, aby se vrátil na pole, které opustil a ponechal technikům a kýčářům. Je třeba najíti umění nové obecnost, které by se zajímalo neodborně a s prvotní naivní zvědavostí o motiv, čili o prvotní příčinu, z níž rostla forma. Ze Shakespeara lze pořídití filmové libreto, které vzrušuje služby; jeho tragedie pořád poutají lid.

Dostojevského možno čísti jako krvavý román, Mozarta hrávali na pražských ulicích šumaři. Ducciovu Maestu provázela z dílny do chrámu celá Siena, Michelangelův David vzrušoval ve Florencii politické strany.

Mění-li se společenské složení národa a jeho hospodářská základna, je nutně změněna i jeho myšlenková citová i volní náplň. Tudíž je také funkce umění jiná, než byla v měšťanské osvětě devatenáctého století, ačkoliv lidský výrazový pud je věčný. Má-li se státi umění v pravdě československým, pronikati opravdu strukturou, je také u něho nutná změna. Především námětů, zároveň však i účele. Sociální převraty, obecný přerod, nemohou se zastaviti přede dveřmi atelierů. Má-li umění zase působiti, zasahovati opět v život, tak jako zasahovali Smetana a Aleš — nyní ve zvětšeném a zmnoženém prostoru státu — musí se nově státi občanským povoláním. Čímsi takovým, čím bývalo v minulosti. Zaměstnáním, kde se méně tvoří, zato více dělá.

Život a instituce

Otakar Weisl:

Když student do života vstoupí . . .

Už jsme si vskutku mysleli, že otázka, zda se má či nemá zavést národní hospodářství na střední školy, jest definitivně vyřízena. Zdálo se nám, že je vyloučeno, aby dnes mohl býti mezi rozumnými rodiči, profesory a studenty vůbec ještě spor o to, že sedmnácti a osmnáctiletí mladí lidé musí býti s to rozeznat pokrokáře od konservativce, demagoga od veřejného pracovníka, noviny od plátků, literární dílo od agitační brožury. Mysleli jsme si, že dnes už je u nás aspoň mezi inteligencí všeobecně jasna neudržitelnost toho, aby se naši mladí lidé dovídali o zásadních a základních věcech veřejného a hospodářského života teprve v hospodách a v bulvárních večernících. A měli jsme tudíž za to, že nyní již je třeba jedině rozřešit otázku, jak zavést národní hospodářství na střední školy co nejrozumněji. Víme, že je to nejobtížnější součást celého tohoto problému vůbec a čekali jsme proto se zájmem, jak se osvědčí naši pedagogové.

A hle: pedagogové promluví. V oficiálním časopise středoškolských profesorů objevila se o této otázce řada článků středoškolských profesorů a to na popud jednoho z mladých a pokrokových — dra Miloslava Šefrny — který tu slovy ohnivými a přesvědčivými projevil názor, že dnes je nemožné zavést na střední školy národní hospodářství. Podle názoru Šefrnova hlavního cíle navrhovatelů — aby totiž student porozuměl současným problémům — nelze vůbec dosáhnout, když přece ani dva národohospodáři se neshodnou ve výkladu nejjednodušších dnešních aktuálních otázek (na př. Engliš a Macek v názoru na devaluaci); oba mají svou pravdu podle cílů, které sledují, ale tyto cíle, které jsou nerozlučnou součástí národního hospodářství, náleží již do etiky: zájmy v naší společnosti jsou však protichůdné a každé řešení nutně prospěje jednomu více než druhým. „Řešení by ovšem mělo býti spravedlivé. Avšak co je spravedlnost?“ táže se dr. Šefrna. „Buď zavedeme národní hospodářství absolutně spravedlivé a etické nebo nic — všechno co je mezi tím je plané mluvení v ústech i uších ubohých studentů a neméně postižených profesorů.“

Pánové se politovali, národní hospodářství je vyřízeno a problém, jak má ubohý profesor převést ubohého studenta přes diskusi Engliš-Macek, je šalamounsky rozřešen: student se ponechá v blahé nevědomosti, takže se nedoví nic ani o Englišovi ani o Mackovi.

Ne pro školu, ale pro život.

Je pochopitelné, že se zavedení národního hospodářství na střední školy brání politická reakce. Demagogii lze ovšem prováděti jen s nevědomými. Úplně nesprávné jest však stanovisko pedagogů-pokrokářů, kteří doporučují, aby se na střední školy nezavádělo národohospodářství vůbec, dokud tam nebude lze zavést tento obor v absolutně dokonalé formě. Kdyby bylo lze středoškolské studenty vychovávat ve skle-

níku a uchránit je i mimo školu jakéhokoliv styku s veřejným životem, mohli bychom snad porozuměti Šefrnovu stanovisku. Šefrna však sám připouští, že národní hospodářství je významný obor.

Ne na předmětu, ale na profesorech bude záležet, aby národní hospodářství se nestalo na středních školách nudnou snůškou cifer. Méně, nežli aby nám střední škola vychovala připravené demokratické občany, nelze vskutku po ní chtíti. Buď to dovede — nebo je na scestí. Mezi moderními pedagogy není sporu, že nejen pro rozhled, ale i pro páteř dnešního mladého člověka je hospodářská historie daleko důležitější nežli historie válek, náboženských bojů a pod. Neboť charakter dnešních mladých lidí vyrůstá ve velké většině případů přímo z jejich poměrů k veřejnému životu. Ale i ve svém nejužším okolí prochází mladý člověk ohněm celé spousty problémů, které si již v šestnácti až osmnácti letech musí rozřešit — ať chce nebo nechce: jsou to politické noviny, jimž se nevyhne, poměr zaměstnavatele a zaměstnance, nezaměstnanost, majetkové rozdíly, otázky sociální, obchod, organisace práce atd. Ani laik by si netroufal tvrdit, že je lhostejno pro výchovu studentovu, zda mu tyto otázky přiblíží škola či periferie, kavárenská společnost, trpká zkušenost, či dokonce soudce mladistvých.

Ale škola nám ústy dra Miloslava Šefrny namítá: dokud nebude národní hospodářství vedeno obecně platnou etikou, dotud se na střední školu nehodí. Mimoděk se ptáte: a odkud tedy má ta etika přijít, když nebude lze nikdy začít se systematickou výchovou? Ale profesori skládají bezradně ruce v klín a ptají se: jak mohou profesori tohoto nového oboru dáti žákům spolehlivý recept k řešení hospodářských problémů, když každý národohospodářský teoretik doporučuje něco jiného? Pánové si marně lámou hlavu: hospodářskou situaci se nikdy nepodaří rozřešit s konečnou platností a žádné z národohospodářských řešení nebude nikdy obecně uznáno za platné a etické. Středoškolský profesor nemůže samozřejmě vykládati v národním hospodářství svému žactvu, „co máme chtíti a jak toho dosáhnouti“ tím, že bude jednostranně propagovati některý z hospodářských směrů, tak jako nemůže v dějepise nebo v občanské nauce propagovati žádný ze směrů politických. Nemůže-li však profesor poskytnouti studentům jednotný recept toho „co býti má“, není to zajisté nikterak překážkou, aby je mohl spolehlivě a zevrubně poučiti o hospodářské historii a současnosti a aby jim dal možnost sledovati a chápati společenský vývoj. Účel středoškolského národního hospodářství není v tom, aby se žactvu dal praktický návod, jak vydělávat nebo jak se nejpraktičtěji probíjet krísí. Nikdo si také nemyslí, že by bylo lze na střední škole prostě vyučovati pokroku. Ale demokracie jest systém všeobecné odpovědnosti a tu prostě nelze z nejdůležitějších životních otázek dělat záležitost specialistů. Už Karel Havlíček Borovský ve svých osnovách pro gymnasia žádá zavedení „českého práva, morálky, geografické ethnografie a české statistiky“. T. G. Masaryk formuloval požadavek, o který nám tu jde, v Čapkových Hovorech takto:

„Mluvíme-li o krizi inteligence, musíme jí sáhnout na kofen a tudíž také na školu... Výchově u nás chybí pěstování samostatnosti, sebevědomí a čestnosti. Celá naše výchova nevede ke kuráži. Jen se brzo hmotně zajistit, nejraději v úřadě, aby byl člověk pod pensí... Já v tom vidím konec konců strach před smrtí, strach ze života podnikavého, odpovědného, dobytelského. Pak i ta študovanost je jenom lepší řemeslo a třeba se ani pořádnému řemeslu nevyrovná. U nás si mladý chlapec musí osvojit aspoň dočasně spoustu znalostí, ať ho to zajímá nebo ne; ale jednat, obcovat s lidmi, reagovat na skutečné vlivy života, tomu se nenaučí. Z našich škol vycházejí příliš často hoši jaksi nemotorní, těžkopádní a zelení... U nás se často začíná od začátku, místo aby se navázalo na dílo předchůdce; proto je u nás tolik programů a tolik ovčinců, které mohou mít na skutečný život a vývoj jen poměrně malý vliv.“

Městská škola se svými výbornými hospodářskými zeměpisy je v těchto věcech mnohem dále nežli škola střední, jež pořad nemůže překlenout teoretické diskuse a předsudky a raději vysílá rok co rok do světa tisíce mladých lidí, kteří byli úředně uznáni dospělými, ale nejsou s to vytvořit si o hospodářských a politických otázkách samostatný úsudek. Ale v demokracii odbornictví nestačí.

Nad Německo nebylo národa s vyšší odbornou erudicí a s vzdělanějším průměrem: a přece tam zvítězil politický primitivism, který budí úžas po celém světě.

O věcnost.

Když tedy národní hospodářství nebude ani praktikem pro výchovu obchodního ducha mezi žactvem, ani jednotným ukazovatelem cesty k hospodářskému pokroku — v čem bude vlastně jeho prospěch pro střední školu? Naše střední školy jsou dosud zařízeny daleko spíše pro výchovu poddaných nežli pro přípravu občanů. Víc nežli ve všech jiných zařízeních našeho veřejného života jeví se dosud v dnešní střední škole stopy minulých časů, kdy kroky dějin a myšlenkový vývoj lidstva určovaly tři faktory: války, náboženství a úsilí dynastická. Obrazně řečeno: student je na střední škole dobře připraven, aby mohl „býti veden“ — nikoliv, aby mohl vésti. Je dostatečně přibroušen pro mentalitu úředníka, ale pro samostatné podnikání v životě soukromém i veřejném je připraven v oktávě stejně málo jako v kvartě. Řemeslníci, dělníci i obchodníci jsou ve dvaceti letech daleko zralejšími lidmi nežli dvacetipětiletý akademik. Je ovšem správná námitka, že akademické obory samozřejmě vyžadují delší doby k dotvoření svých adeptů. Ale tato námitka ob stojí jen pokud jde o vzdělání odborné. Ve dvaceti letech nemůže ještě nikdo býti lékařem, advokátem nebo profesorem. Ale není žádné omluvy pro naivní a vpravdě školometské stanovisko dospívajících studentů k veřejným záležitostem a k životním otázkám vůbec. V době, kdy někdejší spolužák, který se dal na ševcovinu, již pět let platí daně, pracuje v odborové organizaci a případně si staví domek, nemá jeho studovaný kolega ještě ani ponětí o tom, co je to renta, úroková míra, diskont, zákon nabídky a poptávky, kampaň, akcie, bursa či dlužní úpis. Nelze přehlédnouti, že průměrný oktáván má přes svou studovanost ve věcech života současného daleko chudší slovník než jeho nestudovaní vrstevníci.

Ale to všechno jsou vady, jež se dají v životě za ně-

kolik let napravit. Horší je to s tím, čemu se široce říká tvoření životních ideálů. Od šestnácti do dvaceti pěti let prožívá mladý člověk údobí, které má pro tvorbu jeho osobnosti rozhodující význam. Je úkolem školy, aby v této době vzbudila v něm smysl pro kolektivum národní a občanské, pro hospodářskou spravedlnost, politický pokrok, pro správné pochopení rodiny, krátce pro důstojné stanovisko k lidem a k sobě samému. To dnes není možné bez sociologie a národního hospodářství. Pojmy demokracie, humanita, svoboda, republikanism, občanství — a jak jinak se ještě naše ideály označují — jsou bez národohospodářské průpravy neúplné, nudně prázdné a jen povrchně pochopitelné. Mezi faktory, jimiž je určován společenský vývoj, prostě již dávno nejsou na prvním místě dynastie, války a náboženství, ale především vlivy národohospodářské. Skrývá-li střední škola svým svěřencům toto poznání, dává jim místo základů pro tvorbu jejich charakterů a světových názorů jen zcela neškodný destilovaný odvar, který však naprosto není s to, aby vzbudil mezi příštími inteligenty vědomí o demokratické odpovědnosti ani o poslání vzdělanců v demokratické společnosti. Studenti naopak si zvyknou pohlížeti na své studium výhradně jako na učednická léta svého příštího majetkového zajištění a pohodlnějšího života a pojmy demokracie, humanita a ostatní zůstanou jim jen okázalými ornamenty pro slavnostní projevy bez věcného a zavazujícího obsahu.

Výchova a charakter.

Nelze ovšem přehlédnouti, že studuje-li dnes někdo jen proto, aby získal majetkové výhody nebo aby se dopracoval lehkého života, je to spekulace špatná a velmi riskantní, jež čím dále tím častěji vůbec není úměrná vynaloženým penězům a úsilí. Velká většina našich mladých vzdělanců však ztrátou nebo nedosažením očekávaného majetkového prospěchu nebo výsadního společenského postavení — ztrácí všechno. Co v takovém případě zbývá člověku, v němž vůbec nebylo vzbuzeno vědomí aktivní národní pospolitosti ani smysl pro společenské poslání vzdělančovo? Prázdny defaitism, útek k fašismu a pod. Takové charaktery s cíly výhradně egocentrickými vzdělanost nikterak nechrání před podlomením: z takových lidí rostou podplatní úředníci, nesvědomití pokladenští lékaři, advokáti-vydřiduši a pod. Je ostatně dobře známo, že v posledních letech je u nás inteligence velmi častým hostem i před trestními soudy. Do veřejnosti proniklo jen několik afér s notáři, lékaři a advokáty, dále několik úplatkářských procesů a konečně též několik tak zvaných slavných pří, při nichž inteligenti hráli smutnou roli, třebaže nebyli právě na lavici obžalovaných. Statistika o povolání obžalovaných zcela neklamně svědčí o tom, že dnes je téměř o 30% více příslušníků tak zvaných vzdělaných vrstev mezi odsouzenými nežli v letech popřevratových. I když část tohoto počtu přičteme na vrub přestupkům automobilovým a pod., zůstane nám ještě slušné číslo pro delikty, jimž právníká terminologie říká nízké a nečestné. V dobách Masarykova mužného věku projevovala se sociální a mravní krize inteligence ve vzrůstající sebevražednosti, za našich časů jeví se v poklesu charak-

teru. Tyto zjavy nelze prostě vyložití jedině sociální krisí, neboť právě „léta blahobytu“ 1927 a 1928 náleží pro rejstříky našich inteligentů k nejnepříznivějším a mezi delikventy jsou velmi často i lidé majetní. Jde tedy zřejmě o krisi mravní, jež jest jen jedním ze znaků nedostatku vědomí kolektivní odpovědnosti, které se jeví i v jiných oborech.

V našem veřejném životě na příklad přijímají inteligenti pravidlem jen funkce placené nebo čestné, jen velmi zřídka bezplatné funkce čistě pracovní. V žádné politické straně nemá u nás inteligence přes svou vzrůstající početnost rozhodující slovo. Právě naopak: ve velké většině je přijímána s nedůvěrou a v některých vrstvách mají dnes pojmy „intelektuál“ a „snob“ skoro stejný zvuk. Na menších městech někdejší výsadní společenské postavení pánů doktorů, inženýrů, učitelů a pod. už téměř neexistuje nebo je aspoň podstatně otřeseno. Ve větších místech jsou již inteligenti až na vzácné výjimky úplně srovnáni s ostatními řemeslníky, přísně omezenými na svůj obor. Jsou vyučeni a složili své mistrovské zkoušky. To jim stačí k dobývání chleba a k opatrování nejsoukromější zábavy. Čtou při snídani nadpisy svého deníku. Většina dnešních deníků je psána tak, aby čtenář vystačil se souhlasným kýváním hlavy. Výsledky španělské vojny přijímají jako změny v pořadí ligové tabulky. Knihy jim kupují jejich tajemníci. Čtou je za ně manželky. Moudrá hlava rodiny čte je o dovolené. Lehkou četbu. Neboť četba je na zotavení. Z téhož důvodu se navštěvují výhradně operety a oficiální představení. O politice se uvažuje jen u hospodského či kavárenského stolu...

Čím inteligent nabývá většího vlivu, moci a majetku a čím více by se měl měnit v osobnost širokého rozhledu a veřejné odpovědnosti, tím více se přizpůsobuje jeho život uvedenému schématu, jež za několik let bezpečně dorazí ve svém člověku všechny plaménky tvořící se osobnosti a promění jej v pouhé zvučné jméno, jež však ve skutečnosti už pro společnost neznamená nic.

Potřeba osobností v demokracii.

U nás se tak často prohlašovalo, že jsme národem dobrého průměru, že jest opravdové nebezpečí, aby se průměr nestal naším ideálem. Kde jinde než ve škole se však má vzbudit v našem inteligentu zájem a porozumění pro ušlechtilé a pokrokové snahy? Kde má náš vzdělanec poznat nejdůležitější tendence a potřeby společenského vývoje? Dějepis se mu vykládá jako zvěsti o dávno minulých bohatýrstvích, v zeměpise pozná přírodu a kraje, ne však lidi. Lidé po dostudování jen výjimečně najdou ještě dosti času a energie k soukromým studiím, jež by jim zjednaly spolehlivý základ a otevřely dostatečné obzory i mimo rámec jejich oboru. Řemeslná specialisace vadí však vzdělanecům i v jejich soukromém životě. Soudce, který zná životní vztahy jen z odborné literatury, dopustí se mimoděk více nespravedlností než ostrý a charakterní pozorovatel životních poměrů, který si musí zákonná ustanovení teprve při stání vyhledat. („Vezme se zdravý rozum a paragraf se připasuje,“ říkává jeden z našich vynikajících tvůrců spravedlnosti.) Advokát

bez zdravého životního názoru uštvě své klienty formalnostmi. Lékař bez širokého rozhledu nadělá z pacientů hypochondry a anamnesy zužitkuje v převrácené diagnosy. Knihomol-učitel či profesor stane se pro své svěřence vděčným terčem vtipů. U obchodníků, úředníků a ostatních vzdělanců je nutnost zdravého vztahu k společnosti ještě zřetelnější.

Nedostatkem osobností trpí ovšem především náš veřejný život. Všichni, kdož do něj přicházejí, musí se teprve v praxi vyučit, neboť ze školy si pro svou ústavně předepsanou občanskou povinnost nepřináší vůbec nic. Jsou to experimenty na lidech, což v medicíně a jiných přírodních vědách zákon výslovně zapovídá. Nejhorší však je, že v praxi už veřejný život přirozeně neskýtá možnost k nějaké systematické přípravě.

„Což my poslanci víme o politice,“ řekl mi nedávno jeden z našich provinciálních zákonodárců, „jak může člověk při dvou až třech tisících intervencí za rok myslet ještě na politiku?“ Vskutku téměř ani jediný z našich poslanců neměl příležitost, aby se k svému mandátu probojoval ideovou školou politických diskusí: jejich schopnosti jsou měřeny podle zdatnosti organizační a agitační, podle osobní přitažlivosti — a podle zásady nejmenšího odporu. Vyhrává ten, jehož se žádná ze zúčastněných složek nebojí. Svým vstupem do sněmovny zamění stranický sekretariát za intervenční kancelář. Všechny tyto více či méně nadané muže, kteří se veřejnému životu úplně oddali, politika spotřebuje, ale nevytvoří. Často se píše, že náš veřejný život osobností nesnese. Opak je pravdou: když u nás zemře nebo odstoupí poslanec, senátor, divadelní ředitel, starosta, dělnický vůdce či jiná veřejně významná osobnost nastane pravidlem zmatek: neboť na náhradu není nikdy pamatováno předem. Schopní lidé se pro nedostatek veřejných pracovníků utloukají v mechanické práci, kterou jsou přetěžováni a jež je brzdí v jejich růstu, zatím co o osobnosti je bída. Potřebujeme jich jako soli — ale neumíme si je ani vychovat ani zachovat.

do ba a lidé

Otto Rádl:

Otrava filmem

Lenin řekl o filmu milionkrát opakované slovo „samoje L važnoje mastěrstvo“, jímž jej prohlásil za nejdůležitější umění proletářského svazu republik. Jinak se také nešetří honosnými přívlastky. Devátá Musa, umění, které proniká až do nejzapadlejší vesničky, nositel vyšších ideálů moderní životní úrovně do končin daleko vzdálených západního přepychu, nejmodernější vzdělávací prostředek, seznamující na jedné straně s velkými díly minulých kultur a na druhé s tváří této země. Všemmu tomu o prospěšném díle filmu a jeho kulturním poslání chceme rádi věřiti.

Chceme se však podívatí také na druhou stranu, na rub působení tohoto nejpůlárnějšího umění. Každý, kdo někdy byl nějakou dobu redaktorem filmového časopisu, do-

stal se záhy ať chtěl nebo nechtěl do písemného styku s nejšířšími vrstvami čtenářů a z jejich projevů se dověděl, jak film skutečně působí na lidské duše. Každý, kdo pracuje jako filmový podnikatel, filmový režisér, filmový autor nebo filmový herec, dostal se stejným způsobem do styku s určitými vrstvami obecnosti, které podle něj nakazuje nové duševní choroby, otravy filmem.

Tato choroba se projevuje tím, že určitý návštěvník kinematografu se ukáže imunním vůči dobrým složkám filmu a nechá na sebe působiti pouze složkami špatnými s výrobou filmu spojenými. Pro návštěvníky kina určité duševní dispozice, kterých je ostatně veliké množství, působí film škodlivě, stejně jako určitý lék může působiti zhoubně na určité organismy. Vybrali jsme několik typických ukázek z korespondence, kterou dostává redakce obrázkového filmového časopisu během několika týdnů. Podívejme se nejprve až do jakého věku tato otrava filmem sahá.

„Obracím se na Vás s dotazem. Jiného nic mně nezbyvalo. Dříve než se budu ptáti, musím říci něco o sobě. Je mně patnáct let a chodím do gymnasia. Učím se s vyznamenáním, ale nevím, zda jej budu mítí teď, protože jsem velký divoch, jak to říká náš latinář. Již od počátku, když jsem chodila do první třídy gymnasia, jsme šla studovat jenom proto, že jsem chtěla být herečkou. Byl to můj nejvyšší cíl. Maminka mne od toho odraduje, nedávala naděje, ale já jsem si řekla, že pevnou vůlí všechno zmožu a šla jsem studovat. Rodiče se těšili, že snad do čtrnácti let z toho vystřízlivím, ale moje předsevzetí sílilo den ze dne. A nyní není již nikdo, kdo by mne chtěl a mohl v tom zvrátiti.

Říkají mi všichni, že chudší, který nemá zrovna tisíce, se tam do toho ráje nedostane. Snažím se jim vyvrátiti ten názor, že u divadla a u filmu je ráj. Vždyť přece to je práce velmi těžká a vím, že mnohá dřina je proti tomu nic. Právě proto mne vábí, že tam já mohu prožívat život na př. sirotky, bohaté, bezstarostné dívčiny nebo i chlapce a j., to co já ve svém životě nikdy neprožiji.

Prosím Vás tedy, zda byste mi sdělili, zda každá filmová herečka musí mít nějaké vzdělání, ať už na konservatoři nebo rytmické a gymnastické kursy a j. A potom prosím, od kolika let přijímají na konservatoř a kolik se přibližně platí na konservatoři. Myslím též, že máte styky s režiséry: mohli byste laskavě mi říci adresu některého nebo kde bych jej mohla najít. Já pevně věřím, že bych i bez konservatoře dovedla hrát, ačkoliv vy třeba pochybujete. Jsem ale toho mínění, že by dopis režiséru některému mnoho neznamenal. Psala jsem M. F., ale neodepsal. I fotografie jsem mu poslala, ale ty fotografie možná nebyly vhodné, neboť výška hlavy byla 1 cm. Tedy prosím, poradte: mám Vám zaslat fotografie?

Ještě si vzpomínám. Když mně bylo 8 let, tak jsme si vždy postavily, my děti, ve dřevníku z trámů jeviště a přibily nahoru prkna a plachty, donesly jsme si mech a kus pařezu a hrály jsme divadlo. Pamatuji se jen, že jsem byla Kukina, jakási zlá kněžna. Celý měsíc jsem vždy denně vzpomínala. Jednou jsem sbírala od dětí dvacítku dvacetiháleře a koupili jsme zlatý papír, nastříhali jen tak, aby to vypadalo jak šaty a hráli jsme a líbilo se to. Diváci byli: ti malí kluci, co nemohli hrát a některá děvčata. Prosím odpovězte . . .“

Je vidět, jak film předčasně probouzí v dětech ctižádost po kariéře. V tomto případě se jedná už také podle písma o hodně inteligentní a pokročilé děvčátko, jehož ctižádost a ambice by patrně byla stejně probuzena jednou při první návštěvě divadla, cirku nebo podobně. Případ je zcela normální a není na něm v celku nic nezdravého. Podívejme se však na dopis jiný, psaný písmem značně primitivním:

„Vážená redakce musím se priznati, že má největší touha a vášeň byl film. A ta vášeň ještě nevymizela. Nemám 200 tisíc, abych producenta obdarovala za to, že mně k filmu dostane. M o r á l n í c h z á s a d b y c h z a n e c h a l a, ale kdo mně pak zaručí, že se k filmu dostanu? Je mně 16 let, 1.60 vysoká, světlehnědé vlasy a oči do šeda. Vážím 50 kg. Jaké řeči bych musila umět a co k tomu? A když ne k filmu tedy k Hollywoodským girls tanečnicím? Ale jak?

Prosím ještě něco: byla Greta Garbo bohatá než šla k filmu? Jak se tam dostala a jak je velká? Poradte — odpovězte. S úctou Doufající zvědavá . . .“

Tento dopis, který je odeslán z Prahy, ukazuje již méně čistého nadšení, nýbrž spíše touhu po pohodlném a domněle rozmařilém životě, lhostejno ať jako hvězda, či jako girl. Podívejme se, jak to vypadá jinde.

„Předem prosím o prominutí, obracím-li se dnes na Vás se zvláštním přáním. Ale jen Vy mi budete moci pomoci. Prosím však předem o Vaši diskretnost, neboť nechtěla bych, aby to přišlo do veřejnosti.

Chtěla bych k filmu a kdo by také ne? Není to přání, které vzniklo ze včerejška na dnešek. Pracuji na této myšlence již několik let, avšak nepřišla ještě ta výhodná chvíle splnění. Snad bych se k tomuto kroku neodhodlala, kdybych, jest to opravdu ironie osudu, neslyšela stále: „Vy byste měla přijít k filmu, vy jste k tomu jak stvořená“ atd. Říká se jim to lehce, ale snad nevědí, jak těžce se k tomu dostane. Proto se obracím na Vás se zdv. žádostí, zdali byste mi neumožnil seznámení s nějakým filmovým režisérem, který by mne prozkoumal a jako odborník správně posoudil, zda-li mé umění je dostačující. Víím co to jest „filmovat“ v plném slova smyslu. Jest to snad jedno z nejtěžších povolání, co si člověk může zvoliti. Ale musí býti zralým a bráti vše až do konce poctivě.

Ano poctivě charakterisovat děje, jak to vidíme na př. u některých francouzských, německých a jiných vynikajících umělců. Naši herci nejsou dnes ještě na takové úrovni, aby svým dějem zachvátili, ale musíme míti trpělivost, snad se toho později dočkáme.

Promiňte, obtěžují-li Vás s mým přáním, ale nebylo by možné, kdybyste mi umožnil nějakou krátkou rozhovoru s Vámi? Myslím, že by Vám na př. také nebylo lhostejné, kdybyste Vy objevil filmový talent. Jest to pošetilé. Ale nemohlo by to právě u mne býti možné? Je-li to předurčené, bude to. Avšak budu museti čekat na onen „okamžik“. Každý velký umělec musel se probojovati. Bez boje se člověk neobejde. I já jsem na boj připravena a snad zvítězím.

Prosím, neodpovídejte mi prostřednictvím Vašeho listu. Nechtěla bych se zesměšnit. Stojím v denním životě a vím, jak jest to trpké, vystavuje-li se člověk veřejnému posměchu. Myslím, že mně rozumíte a že mému přání vyhovíte. Mohu Vám psáti a své city alespoň písemně Vám sděliti? Promiňte mé písmo, jakož i chyby, neboť člověk píše v nějakém rozechvění, takže mu to ujde.“

Z těchto ukázek, pro něž prozatím volíme pouze dopisy ženských odesilatelek, vidíme, jak film probouzí u nejrozmanitějších typů touhu po kariéře, po slávě, po příjemnějším životě. Ve veliké většině případů jde o ženy zaměstnané v úřadech nebo v obchodech, stísněných jednotvárnou denní prací, které si z kina odnášejí iluzi, že i každá z nich je předurčena k podobnému životu jako taková bývalá prodavačka klobouků v dámské konfekci, Greta Garbová. Nás tu prozatím zajímají dopisy těch nejmladších. Čtete, co píše tato třináctiletá:

„Teď bych Vás velmi ráda požádala o radu: Fotograf, ke kterému chodím, mi neustále říká, že mám neobyčejně fotografický obličej. Chce stále říci o mně nějakému režisérovi a dostat mne k filmu. Nejsem ještě rozhodnuta, nejprve se obracím na Vás. Je mi třináct let, postavu mám ucházející, hnědé oči, hloupé vlasy, na klavír hraji již od sedmi let, ačkoliv každý kdo mne slyšel hrát, myslí si patrně, že hraji nejvýš dva roky. Sporty pěstuji skoro všechny. Nejraději mám rytmiku a zpěv. Chodím do taneční školy šest let. Co se týče zpěvu, mám slušný, dle úsudku druhých dokonce velmi slušný alt. Chodím na střední školu do tercié a myslím si, že jsem ještě příliš mladá pro filmování. A pak — v dnešní době mají „hvězdy“ skutečně bídný život. Co jim dá práce než naleznou nějakou větší roli a potom toho skutečně litují. To jsem slyšela nejednou. Já mám filmování strašně ráda a cítím v sobě utlačovanou tvůrčí sílu. Jako ostatně každá pošetilá dívka v mém věku. Studování mě však rozhodně nebaví. Mám odpor k učení, který nedovede přemoci ani „vyzo“. Velmi ráda bych v kvartě vystoupila a šla na konservatoř. Poradte mi . . .“

Zde vidíme prípad, kde autorka vlastne po filmové kariére ani netouží, kde pôsobí okoli, známí, lichotiví mluvka fotograf a jini, že probouzejú v mladém dčvčeti chybné ambice. Všimneme si ďalších:

„Obracím se na Vás s prosbou. Jako mnohá jiná, toužím po práci, která by mě velice zajímala. Víím, že to není práce lehká, ale umím se znamenitě všemu přizpůsobit. Prosila bych Vás, zda byste mně doporučili k filmování. Jsem zlatovláška, hnědých očí, pěkné postavy, velmi elegantní. Víím, že mezi ochotnickým divadlem a prací filmovou je tak veliký rozdíl. Film se musí žít a ne pouze hrát, aby docílil žádaných účinek. Prosím tedy ještě jednou, přimluďte se za mě a odpovězte.“

„Četla jsem, že pan režisér Frič nebude čouit „Advokátku Věru“ se sl. Ferbasovou. Jsem jí dosti podobná a uličník snad ještě větší, jenom mi schází protekce a tu bohužel nemám. Zasiílám Vám obrázek moje maličkosti s prosbou, kdyby se náhodou něco hodilo pro mne. Je mi 17 let. Já víím, že si myslíte žába bláznivá. Ještě bych tady měla pár návrhů pro Vás . . .“

„Prosím o laskavé uveřejnění odpovědi. 1. Jak bych se dostala k filmu? 2. Pála bych si, byste mi laskavě sdělili, kdo by mne vyzkoušel, zda mám talent či ne. Ráda bych věděla jistotu ze spolehlivých úst. Každý mi říká, že jsem pro film jak stvořena. Jistá mladá dáma, která již mnohokrát hrála ve filmu, mne také povídala, abych se nechala ještě přezkoušet, zda mám opravdu talent. V úctě a naději, že mi vyhovíte se Vám znaménám . . .“

„Chodím do baletní školy. Velice ráda bych chtěla jít k filmu. Prosím Vás zdělte mi, chci-li jít k filmu, zda-li musím nejprve chodit na konservatoř. Můj táánek se zná s majitelem atelieru. Myslím že nejvíce záleží na talentu a hlavně musí být protekce. Prosím Vás o radu, budu se již těšit na odpověď.“

„Abych řekla upřímně, krásná nejsem, ale snad na zahození kór nejsem, to doufám. Že by se mi filmovat líbilo, bylo mojé, již dávno touhou a jest dosud. Na Váš úsudek a rozhodnutí se těším na značku „Antonie Novotná“.

Prosím Vás ještě o něco. Moc ráda bych se seznámila s Antonínem Novotným. Je to možné? A není zadán? Prosím Vás snažně, aby se nedozvěděl na jakou hloupost se Vás ptám.“

Vidíte nejrůznější odstíny zájmu o film od osobní ambice až po erotický zájem o filmového herce, který se skrývá nepřilíh složitě za touhu po filmové kariére z touhy býti mu nablízku. Takových dopisů chodí denně celé desítky, jsou doprovázeny fotografiemi tváří hezkých i ošklivých a všechny ukazují stejnou dojemnou nekritičnost. A nejen dopisy žen.

Co píší muži.

Podívejme se na korespondenční lístek popsaný inkoustovou tužkou primitivním písmem:

„Vám sděluji, že jsem nadšen filmi. Prosil bych Vás, jestli byste neměli nějaké volné místo. Doufám budeli možno, že moje přání splníte, Neb bych rád s takovou věcí praktikoval. Jsem 18 let stár. Odepište.

Dopis psaný školským krasopisným písmem:

„Za měsíc mi bude 15 let. Chodím do Jednorocního kursu. Vystoupiti mohu kdykoliv a učení mi moc neseďi. Mojí velikou láskou je divadlo. Ve volných chvílkách se věnuji pouze divadlu. Stále trénuji abych se zdokonalil a vžil do přidělené mi úlohy. Sehrál jsem již mnoho divadel a to vždy s velkým úspěchem. Proto bych se rád věnoval filmu celý. Jak bych se mohl dostat k filmu aneb k divadlu. Co je k tomu zapotřebí? Předem děkuji . . .“

„Zasjelám 2 fotografie, ktoré sú fotogenické, pre film a prosím, aby zreteľ bol vzatý na to, že nie sňad reklamně pro vřhody chcem sa stať kinohercom, ale zo životnej túhy a na-

daniya lebo v každom smere som spôsobilý po potrebnom cviku prisluhovat čs. filmu.

Prosím Vás preto dajte mne možnost aby som sa uplatnil. Ďakujíc Vám vopred za priaznivě a urýchleně vybavenie s úctou . . .“

„Prosím Vás, zastavte se chvíli nad mým dopisem a odpovězte mi pár otázek. Nyní mi bude čtrnáct let. Učení se mi moc nelíbí. Mám více schopností hrát divadla. Jsem nadaný divadelník. Sehrál jsem již mnoho divadel a vždy s velkým úspěchem, proto bych se rád věnoval celý divadlu. Je možno býti přijat k divadlu anebo k filmu. Kam bych se měl obrátiti?

Podobné dopisy jsou adresovány z nejrůznějších míst od západních konců Čech až po východní konce Slovenska. Vždycky se vrací v nich znovu přesvědčení o neobyčejném nadání pisatele. Stejně se projevuje vždycky naprostá neinformovanost o filmových poměrech. Velice často vzniká touha po filmu z činnosti na ochotnických divadlech. Narážejí-li pisatelé stále znovu na skutečnost, že vědí dobře jak tvrdá a namáhavá je filmová práce, je to pouze automatické opakování odpovědi redakce filmového časopisu, která se tímto způsobem snaží odraditi tolik nekritických nepovolaných. Ve skutečnosti však z autorů dopisů nikdo vážně nevěří tomu, že by filmování mohlo být daleko horší prací než navštěvování jednorocního kursu nebo kanceláře. Autoři jsou vesměs mladí muži pod dvacet let:

„Snad by Vás zajímalo, že jsem 18 let stár, štíhlé postavy a průměrně veliký. Nechci, abyste mně považovali za romantického snílka, nebo cokoliv podobného. Jdu pouze za mím předsevzetím a řekne-li mě někdo z filmových odborníků že jsem k filmu neschopen, snad se svých ilusí vzdám. Dovolují si Vám však sdělit, že bych se rád dostal k nějakému českému filmu za herce.“

Že mezi touto korespondencí nechybějí hlasy někdy zřetelně patologického rázu, o tom bude dostatečně svědčiti dopis tohoto vášnivého obdivovatele:

„Ctěná redakce, čtete pozorně až do konce. Jsem z . . . a velice znám jako divadelní režisér a milovník filmů. Dovolují si Vám oznámiti, že objevil jsem něco skvělého. Během doby co jsem zde bedlivě jsem si všiml jednoho svobodníka od pěših pluku a ještě než šel na vojnu mne hned zaujal. Obdivuji toho muže, ma dvacet tři roky, ma tak jemnou povahu a tak ušlechtilé rysy, krásně hraje všechny úlohy v divadlech a obzvlášť uchvatně umí recitovat, má příjemný hlas. Je však chudobný a nemá přátel, kteří by jej protlačili kupředu.

Proto se obracím na Vás a prosím Vás o pomoc a radu, bylo by škoda nechat nepovšimnut takový talent a tu krásu. Ma ohromnou něhu v sobě a mužský půvab, je velice krásný a zvlášť má hezký obličej a krásně krojené rty. A ten jeho roztomilý úsměv, tím si získá každého. Že nijak nepřeháním, když řeknu, že ten hoch se stane jednou miláčkem filmového plátna, bude to druhá Valentino. Posílám Vám maličkou fotografii, kterou jsem náhodou získal od kamarádu, kteří s ním byli u odvodu a vystříhl jsem jí a obětuji jí Vám. Proto Vás prosím, abyste tu jeho fotku uveřejnili a doptali se některého filmového režiséra, co o tom soudí.“

Všimli jste si v několika citátech povšechně duševní nálady těchto různých lidí po nejrůznějších stránkách postiziených touto chorobou, kterou jsme nazvali „otrava filmem“. Pokusíme se příště roztríditi tyto případy a ukázati jak se projevuje otrava filmem v jiném případě u autorů amatérů, zasílajících k posouzení anebo k filmování desítky a desítky svých filmových libret.

TISÍCE KRÁSŇNÝCH PŘEDMĚTŮ - KAREL KELLNER V PRAZE

zřídil na Václavském náměstí čis. 25 na nároží paláce pojišťovny Generali, nové vzorně papírnickví, které je svou vnější i vnitřní úpravou, neměně však svým vynikajícím výběrem zboží skvělou pozoruhodností Prahy. Jakosní spolehlivá zlatá pera, jemné dopisní papíry vybraného vkusu a jiné papírnické zboží pro každou potřebu.